

TOERISME TWEEDE GRAAD TSO

september 2006
LICAP – BRUSSEL D/2006/0279/032

TOERISME TWEEDE GRAAD TSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

LICAP – BRUSSEL D/2006/0279/032
september 2006

(vervangt D/2004/0279/078 met ingang van september 2006)
ISBN-nummer: 978-90-6858-669-5

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Algemene inhoud

LESSENTABEL	5
ALGEMEEN DEEL.....	7
KUNST EN CULTUUR.....	15
COMMUNICATIETECHNIEKEN	29
TOEGEPASTE ECONOMIE.....	37
TOERISME.....	51

Lessentabel

www.vvksso.be

TOERISME
TWEEDE GRAAD TSO
ALGEMEEN DEEL

Inhoud

Inleiding	7
1 De studierichting toerisme en de sector Toerisme	7
2 Dubbele doelstelling van tso Toerisme	7
3 Componenten van de studierichting	8
3.1 De communicatieve component.....	8
3.2 De toeristische component.....	8
3.3 Economische component.....	9
4 Pedagogisch-didactische verwerking	9
5 Instroom van leerlingen / Beginsituatie	10
6 Addendum	11
6.1 Reis- en toeristenbegeleiding.....	11
6.2 Toeristische bestemmingen.....	11

Inleiding

1 De studierichting toerisme en de sector Toerisme

Toerisme is een groeisector en de expansie ervan houdt aan. De omzet en het aandeel van toerisme binnen het Bruto Binnenlands Product (BBP) stijgen jaarlijks.

Het is niet gemakkelijk zicht te krijgen op de evolutie van de activiteiten binnen de sector noch om te zien welke nieuwe beroepen en functies er ontstaan. Wil men arbeidskrachten opleiden voor de toeristische arbeidsmarkt, dan is dit evenwel absoluut noodzakelijk. Leerlingen stromen uit naar de toeristische arbeidsmarkt, zowel na SO als na een voortgezette opleiding in het HO. We wensen ons te kunnen baseren op taakomschrijvingen, waarover de sociale partners van de sector het eens zijn. Zij bepalen immers de beroepenstructuur van de sector en schrijven beroepsprofielen uit. Opleidingen die voorbereiden op het werk in deze sector, gaan daarom best uit van deze beroepsprofielen.

Meestal wordt zulke inventaris van beroepen en de uitschrijving van de taken gemaakt door de organisatie die kan spreken namens de sector. Voor de sector toerisme ontbreekt die helaas: er bestaat geen apart Paritair Comité dat sectorale akkoorden sluit, noch bestaat er een vormingsinstelling die de gelden beheert die van de brutoloonmassa worden afgehouden voor opleidings- en tewerkstellingsdoeleinden.

Wil men tot een beroepen- en kwalificatiestructuur komen in de sector toerisme, dan zullen alle representatieve organisaties binnen de sector dienen samengebracht te worden. Een kwalificatiestructuur die bepaalt tot welke beroepen, functies, taken moet worden opgeleid, moet helderheid brengen. Op de vraag naar het onderwijsniveau waarop voor de verschillende beroepen moet worden opgeleid, moet een kwalificatiestructuur eveneens antwoord geven. Meteen zeggen we dat overleg tussen secundair en hoger toerismeonderwijs broodnodig is, willen beiden niet dezelfde opleidingsdoelen nastreven.

Momenteel beschikken we over profielbeschrijvingen van deze of gene organisatie: bijvoorbeeld van Horeca-Vlaanderen, Cedefop, profielen uit Nederland. Uit die nota's kunnen we toeristische beroepen afzonderen.

Binnen het toerisme onderscheiden we duidelijk twee subdomeinen, het inkomend en het uitgaand toerisme.

- Uitgaand toerisme met onder meer het reisbureau, de touroperator, de carriers die het vervoer van mensen organiseren, de animator, de reisbegeleider, de standplaatshost(ess) ...
- Inkomend toerisme met onder meer de provinciale en stedelijke toeristische diensten, het VVV, de carriers, de toeristische medewerker in een hotel, vakantie- of recreatiecentrum, de animator, de reisbegeleider, de gidsen ...

2 Dubbele doelstelling van tso Toerisme

Technisch secundair onderwijs heeft een dubbele doelstelling, voorbereiden op voortgezet onderwijs en beroepsvoorbereiding. Het doet tso onrecht deze twee doelstellingen als duidelijk scheidbaar naast mekaar te plaatsen. Het gaat om één ondeelbare opleiding die als het ware een dubbel rendement heeft, naar de beroepswereld en naar het hoger onderwijs.

Wat dat laatste betreft, richten we ons vooral op het hogeschoolonderwijs van één cyclus binnen de opleidingen toerisme. Het spreekt vanzelf dat de hogescholen op hun beurt rekening moeten houden met de instromers uit tso Toerisme. Beide partijen dienen zich op elkaar af te stemmen.

TSO Toerisme moet leerlingen ook in algemene zin wapenen om studies in het hoger onderwijs aan te vatten. Met andere woorden: leerlingen leren leren, moeten attitudes verwerven die voor hen die taak gemakkelijker maken.

Het grote belang dat binnen tso Toerisme wordt gehecht aan systematisch werken, aan zoekstrategieën, aan informatica, aan moedertaal- en vreemdetalenonderwijs, aan de algemene vakken aardrijkskunde en geschiede-

nis en hun toepassingen binnen het toerisme, aan het economisch handelen zijn voor deze eerste doelstelling van tso uitermate geschikt.

De tweede doelstelling van tso is leerlingen voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Er moet duidelijkheid zijn over de functies waartoe het SO opleidt. In nogal wat landen van de Europese Unie hanteert men vandaag een vijftal niveaus van beroepsuitoefening, die men ook gebruikt om opleidingen te duiden. Nederland voorziet binnen de kwalificatiestructuur toerisme in opleidingen op de niveaus 2 (uitvoerend medewerker), 3 (medewerker die zelfstandig kan werken) en 4 (kaderlid). We gaan ervan uit dat het bij ons niet echt anders kan zijn. Het secundair onderwijs richt zich vooral op de niveaus 2 en 3. Dat zijn de medewerker die vooral onder begeleiding werkt en de medewerker die 'zijn problemen zelf wel oplost'.

Hoe bereiden we leerlingen voor voor de toeristische sector in de tweede en derde graad tso Toerisme? In algemene zin gaat het over de toeristische medewerker. Meer specifiek richt secundair toerismeonderwijs zich naar:

- binnen het inkomend toerisme: baliebediende in toeristische diensten, VVV's, carriers, toeristisch medewerker in hotels, vakantie- en recreatiecentra, sociale vakantiehuizen, gidsen ...
- binnen het uitgaand toerisme: baliebediende in het reisbureau, bepaalde aspecten van touroperating, functies bij de carriers, reisbegeleider, vertegenwoordiger van de touroperator die op de vakantiebestemming de opvang doet.

In de specialisatiejaren krijgen we 'Toerisme en recreatie' en 'Toerisme en organisatie'. Het moet ook mogelijk zijn om met de aanbieders van bepaalde cursussen buiten het onderwijs tot afspraken te komen waardoor bepaalde brevetten of attesten reeds - op een of andere wijze - in de schoolse opleiding kunnen worden verworven. Men kan hiervoor het overleg aangaan met bijvoorbeeld Toerisme-Vlaanderen.

Tewerkstellingsmogelijkheden en de ervan afhankelijke opleidingsdoelstellingen zijn dynamisch. Opleidingen moeten de trends op de toeristische markt van nabij volgen: door het toenemende belang ervan moet men vandaag meer aandacht besteden aan doelstellingen met betrekking tot luchtvaart en - binnen het autocartoerisme - aan de culturele rondreizen.

3 Componenten van de studierichting

De studierichting Toerisme tweede en derde graad tso bevat verschillende componenten: de indeling hieronder is louter exemplarisch; andere zijn mogelijk.

3.1 De communicatieve component

Hiertoe rekenen we de talen, communicatietechnieken en informatica.

Communicatievaardigheid in de moedertaal en drie tot vier vreemde talen is van groot belang in deze sector. Het gaat niet enkel om spreekdurf, vlotheid enz. maar men moet ook weten hoe te reageren op klachten, hoe zijn taalgebruik aan te passen aan bepaalde doelgroepen, enz. Het gaat om meer dan louter spreken en luisteren. Ook lezen en schrijven en taalbeschouwingsaspecten zijn nodig om deelgenoot te kunnen worden aan de culturele eigenheid van andere taalgebieden, om zakelijk-communicatieve redenen, enz. De leerlingen leren verder ook werken met ict-pakketten (integratie van Internettoepassingen ligt voor de hand).

3.2 De toeristische component

Hiertoe rekenen we voor deze studierichting zowel de algemene vakken aardrijkskunde en geschiedenis als de bijzondere toeristische kennis en technieken (bv. in verband met de logiesvormen, transportmiddelen).

Kennis en vaardigheid op het vlak van aardrijkskunde en geschiedenis is nauw verbonden met de toeristische eigenheid. Voor de vakken aardrijkskunde en geschiedenis van de basisvorming zijn er eindtermen vastgelegd.

Bijzondere toeristische kennis en technieken laten de leerling kennismaken met het toeristische product in al zijn aspecten. Dat gebeurt onder meer door de hierboven genoemde interactie tussen de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en toeristische en recreatieve ruimten.

Deze interactie gebeurt optimaal daar waar de verschillende vakken zoveel mogelijk geïntegreerd worden aangeboden. Minimaal is een goede coördinatie nodig tussen de verschillende vakleraren.

Het vak Toerisme behandelt volgende onderdelen:

- de ruimtelijke verbreiding van het toerisme;
- de structuur van het toerisme (om binnen deze structuur vlot te kunnen communiceren);
- aspecten van recht (wetgeving, reisbureauverzekering, garantiefonds ...) en deontologie;
- doeactiviteiten. Er moet een voortdurende wisselwerking plaatsvinden tussen de meer theoretische benadering van verschillende aspecten van Toerisme en de praktische vaardigheden;
- de toeristische actualiteit (bv. bestemmingen die in de markt liggen).

Het vak Toerisme uit het fundamenteel gedeelte kan aangevuld worden met 2 uren uit het complementair gedeelte van de tweede graad.

Het vak Milieuleer kan geïntegreerd worden maar is opgenomen in het complementaire gedeelte.

3.3 Economische component

- Toerisme is een belangrijke economische subsector, zowel in het toeristisch zendend, als in het toeristisch ontvangend land.
- Het toeristisch product wordt als een economisch product verkocht. Leerlingen moeten dit ook zo leren zien. In die tweede graad is de invalshoek ook hier dat van de consument. De leerlingen zullen dus nog niet het hele proces leren kennen, van bij het ontwerp van het toeristisch product tot en met de realisatie, met mogelijkerwijze een of andere nasleep ervan.

4 Pedagogisch-didactische verwerking

Het leerplan is opgebouwd rond doelstellingen. Vele daarvan zijn afgeleid van taken of takenclusters uit beroepsprofielen of functiebeschrijvingen. Ze zijn dan ook als vaardigheden (cognitieve of handelingsgerichte) geformuleerd en uitgedrukt in leerlinggedrag.

De band met beroepsprofielen betekent geenszins dat we te zeer beroepsgericht bezig zijn. Leerlingen leren leren, hen heuristieken bijbrengen, hen leren structureren zijn evenzeer vaardigheden. Daar kan noodzakelijke ondersteunende kennis aan toegevoegd worden naast het streven hen bepaalde beroepshoudingen/attitudes bij te brengen: alert zijn, dienstvaardig, gastvrij en klantvriendelijk zijn, een persoonlijke stijl verwerven (ook die van de organisatie), uitdragen van het imago van Vlaanderen en België.

Hierboven suggereerden we reeds dat er tussen de vakken verregaande onderlinge afstemming moet zijn: enerzijds de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en de talen uit de basisvorming, anderzijds het vak Toerisme. Deze samenhang wordt best gerealiseerd aan de hand van gecoördineerde jaarplannen of matrixen waardoor de horizontale samenhang kan worden bewaakt.

De evolutie in de ict-wereld verloopt snel. De leerlingen kunnen nu reeds de benodigde informatie van het scherm afhalen, via een cd-rom of het web. Waar leerlingen geen behoefte aan hebben, is encyclopedische kennis. Wel hebben ze een historisch en ruimtelijk referentiekader nodig waarbinnen zij alles kunnen situeren.

We moeten de leerlingen systematisch leren denken, hen structuur bijbrengen. Op vier jaar tijd moeten zij leren om per vak inzicht te krijgen in de systemen, ze te structureren en ze gaandeweg proberen op mekaar te betrekken.

Leerlingen moeten leren economisch te denken, uitgaande van vraag en aanbod en het streven naar rendement.

Inzake verticale samenhang: de derde graad is het logische vervolg op de tweede graad; toch is er ook een duidelijk onderscheid tussen beide graden. Wel is het zo dat de opleiding start in de tweede graad. Wie later instapt, is benadeeld.

In de tweede graad worden een aantal toeristische basisgegevens, technieken en bestemmingen aangebracht vanuit de visie van de toerist. Bovendien is het de bedoeling om algemene basisleerstof te verwerken. Om dit te bereiken wordt **thematisch-exemplarisch** gewerkt. We kiezen duidelijk voor geïntegreerde praktijkgerichte lessenspakketten die nauw aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen en/of bij de actuele toeristische realiteit.

Pedagogisch-didactisch lijkt een **projectmatige aanpak** hier de beste. De leerling maakt kennis met de hele scala van de toeristische wereld. Structurerende gegevens halen we uit de toeristische wereld zelf: kusttoerisme, wintersporttoerisme, citytrips, natuurtoerisme, cultuurhistorisch toerisme (rondreizen).

Aspecten die voor ieder thema aan bod moeten komen:

- de vraag en de behoeften van de toerist die voor deze vorm kiest;
- populaire bestemmingen in België, Europa, de wereld;
- het aanbod dat deze bestemmingen te bieden hebben: natuurlijk vs. man-made aanbod;
- de bereikbaarheid;
- de aanwezige infrastructuur: logiesvormen, recreatieve mogelijkheden, initiatieven, toegankelijkheid ...;
- gevolgen van toeristische activiteit: economische, socioculturele en voor het natuurlijk milieu.

In de derde graad wordt dan een synthese gemaakt en worden een aantal aspecten verder uitgediept, vanuit de visie van de reisindustrie en met een evenwaardige benadering van inkomend en uitgaand toerisme: hoe kan men kwaliteit afleveren en tegelijkertijd geld verdienen aan zijn investeringen? Hier komen ook verdere bestemmingen en meer complexe toeristisch-organisatorische aspecten aan bod. Aspecten van recht en deontologie zijn hier op hun plaats.

Leerlingen die pas instromen in de derde graad hebben nood aan (zelfstandige) remediëring en inhaalactiviteiten.

De derde graad kan een impressie geven van wat de specialisatiejaren 'Toerisme en organisatie' en 'Toerisme en recreatie' te bieden hebben en verwijzen naar de opleiding in het hogeschoolonderwijs. De leerling die de smaak te pakken heeft voor deze sector moet zin krijgen in meer...

5 Instroom van leerlingen / Beginsituatie

In het eerste leerjaar van de tweede graad Toerisme zitten heel wat leerlingen die uit het tweede leerjaar van de eerste graad komen. Zij kiezen positief voor deze studierichting. Maar hun kijk op de wereld van het toerisme is meestal niet erg realistisch. Velen van hen hebben allicht ervaring als toerist, als vakantieganger, maar zijn niet bekend met de manier van reizen van zakenlui, noch met het werken in de toeristische sector. Wel komen zij met grote verwachtingen naar deze studierichting. Van die positieve instelling moet elke leraar dankbaar gebruik maken.

Er is een tweede groep leerlingen: zij die reeds een minder gelukkige studie-ervaring opdeden in een andere studierichting. Sommigen onder hen zijn teleurgesteld, en kiezen minder positief, minder gemotiveerd. Hier moet de leraar de belangstelling nog zien te wekken.

De groep voor wie Toerisme een heroriëntering is vinden we niet alleen in het eerste leerjaar van de tweede graad. Dergelijke leerlingen stromen ook in in het tweede leerjaar. Aan deze groep moet extra aandacht besteed worden, omdat ze voor de typisch toeristische vakken starten met een jaar achterstand.

6 Addendum

Een andere ordening van de leerstof is eveneens mogelijk. We geven twee voorbeelden, een inzake reis- en toeristenbegeleiding, een ander inzake de ordening van toeristische bestemmingen.

6.1 Reis- en toeristenbegeleiding

Reis- en toeristenbegeleiding vereist naast een grondige kennis van het onderwerp ook een aantal vaardigheden om te kunnen werken met een groep. Volwaardig de leerlingen in een secundaire richting voorbereiden op deze beroepsvorm kan ten vroegste in het laatste jaar en dan nog in beperkte mate. Wel is hier een graduele opbouw mogelijk voor de leerlingen waarbij een herhalingselement gekoppeld wordt aan nieuwe leerstof.

Een voorbeeld ter verduidelijking:

In een eerste fase kan men bijvoorbeeld één of meerdere gebouwen in de eigen stad of omgeving bestuderen door middel van reisgidsen, folders ... Deze taak kan dan nadien in de les besproken worden en er kan een spreekbeurt uit volgen.

In een tweede fase kan men met een gelijkaardige voorbereiding werken maar deze laten uitmonden in een gidsbeurt voor de eigen klas ter plaatse.

In een derde fase verschuiven we de begeleidingsactiviteit naar een vreemde groep waarbij we de nadruk van de leerstof verleggen naar een aantal vaardigheden toe. We gaan dan meer het accent leggen op timing, interactie met het publiek, hoe een goed traject uitstippelen, welke zijn de beste stopplaatsen om commentaar te geven, enz. Een uitwisseling tussen verschillende Vlaamse toerismescholen ...?

6.2 Toeristische bestemmingen

Vertrekt men bij de ordening van doelen en inhouden van toeristische bestemmingen, dan zou men kunnen opteren voor het onderscheid dichtbij (tweede graad) en verafgelegene (derde graad). Het onderscheid kan ook zijn: eenvoudige versus meer complexe bestemmingen.

Er zijn buiten onze directe buurlanden echter een aantal bestemmingen die zich perfect lenen voor een tweede graad; denken we hierbij maar aan een populaire bestemming zoals Namibië. Het is een eenvoudige bestemming; slechts één vervoersmogelijkheid, weinig of geen culturele attractiefactoren, een beperkt aantal verblijfsvormen ... Een structurele aanpak kan hier perfect en is overzichtelijker dan voor een land als Nederland (eigen wagen, trein, autocar, ... hotels, huurwoningen, campings, bungalowparken, trekkershutten, ..., trektochten, zeilvakanties, fietsvakanties, ...). Tevens wekt een exotische bestemming extra aandacht bij de leerlingen en wordt hun wereldbeeld ruimer. Zo verleggen ze hun grenzen en dit kan leiden tot een extra studiemotivatie.

In de tweede graad komen in het vak Aardrijkskunde een aantal niet-Europese landen ter sprake. Overleg tussen de leraren is nodig om overlappingsen te vermijden.

De leerstof spreiden over de vier jaren (dus best al per jaar en niet alleen per graad) en gradueel opbouwen volgens pedagogisch-didactische normen zal beter leiden tot het voornaamste doel van onze richting: dat leerlingen bij het verwerven van hun diploma secundair onderwijs bekwaam zijn in de toeristische sector te gaan werken. Elk onderdeel van elk onderwerp (bv. luchtvaart, campings, Duitsland, Mexico, toeristische diensten, gidsen ...) kan zo in het meest geschikte jaar geplaatst worden.

Het onderwerp 'Vliegtuig' wordt momenteel in de derde graad geplaatst. Dit is inderdaad de moeilijkste vervoersvorm om te bestuderen. Maar men kan dit gemakkelijk over vier jaar spreiden. Een voorbeeld: in het derde jaar het reizen met een vliegtuig met het bestuderen van een luchthaven (inchecken, douane, bagage ...), in het vierde jaar een aantal vliegtuigbestemmingen met eenvoudige bronnen, zoals timetables en touroperatorbrochures, in het vijfde jaar dienstregelingen (OAG World Airways Guide) en tarieven (FARS en APT) en in het zesde jaar CRS en fare calculation. Let wel: dit is slechts één van de mogelijkheden als voorbeeld.

TOERISME
TWEEDE GRAAD TSO
KUNST EN CULTUUR

Eerste leerjaar: 1 uur/week
Tweede leerjaar: 1 uur/week

Inhoud

Het vak Kunst en cultuur in 'Toerisme'	15
1 Beginsituatie	15
2 Algemene doelstellingen	15
3 Algemene pedagogisch-didactische wenken	16
3.1 Didactische benadering.....	16
3.2 Algemene wenken	17
4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken	17
4.1 Inleiding.....	18
4.2 Thema 1: Zee en kust: leren kijken naar schilderkunst	18
4.3 Thema 2: Folklore.....	21
4.4 Thema 3: In tuinen en parken: kennismaking met de beeldhouwkunst.....	22
4.5 Thema 4: Bouwen en wonen door de eeuwen heen.....	23
4.6 Thema 5: Wie is bang voor een museum?	24
5 Evaluatie	24
6 Minimale materiële vereisten	24
7 Bibliografie	25

Het vak Kunst en cultuur in 'Toerisme'

Kunst en cultuur maakt deel uit van het pakket toeristische vakken dat het hart vormt van deze studierichting. We kunnen er inderdaad niet omheen: het historisch erfgoed blijkt een grote aantrekkingskracht uit te oefenen op brede lagen van de bevolking (bv. Open Monumentendag, folkloristische stoeten, ...). In de tweede graad benaderen we toerisme vanuit het standpunt van de consument, de (gewone) toerist. Daarom worden kunst en cultuur in dit vak zeer breed geïnterpreteerd: naast de grote Kunst willen we ook oog hebben voor culturele fenomenen in de breedst mogelijke zin. Alles wat uiting is van de menselijke geest, zowel van individuen als van samenlevingen, komt in aanmerking.

Door bij de leerlingen belangstelling te wekken voor al deze fenomenen, willen we hen er toe brengen deze ook te bestuderen en ze te plaatsen in een historisch kader, hoe eenvoudig ook. Daarom staan in dit leerplan vaardigheden (zoals op zoeken en verwerken van informatie) centraal: leren omgaan met elementen uit zowel kunst als cultuur is belangrijker dan het opbouwen van pure feitenkennis of een volledig historisch overzicht.

Om de samenhang tussen toerisme en kunst en cultuur duidelijk aan te geven en om de belangstelling van de leerlingen te wekken, is **dit leerplan thematisch opgebouwd, d.w.z. dat het de ordening volgt van de thema's die in het vak Toerisme aan bod komen**. In het licht van de derde graad Toerisme waar de leerling, wat het beroepsgerichte betreft, voorbereid wordt op o.m. baliemedewerker, is het belangrijk dat hij de band tussen toerisme en kunst en cultuur als vanzelfsprekend vindt en de klant ook daarover zinvolle informatie kan geven.

Vakoverschrijdend werken is een belangrijke component van dit vak. Enerzijds is er een nauwe band met het vak toerisme, daarnaast is er ook de samenwerking met het algemeen vak geschiedenis. Vaardigheden die in dit vak belangrijk geacht worden, nemen ook hier een centrale plaats in omdat zij voor leerlingen van de studierichting 'toerisme' onontbeerlijk zijn. In combinatie met het vak geschiedenis zien wij dit vak Kunst en cultuur als 'smaakmaker', niet alleen voor de geschiedenis, de cultuur, de verschillende componenten van het verleden en het heden, maar voor de hele opleiding toerisme.

1 Beginsituatie

Gezien de leeftijd van de leerlingen moet de ontwikkeling van concrete waarnemingen naar abstract denken verder gezet worden. Kunst en cultuur zijn niet voor alle leerlingen een vanzelfsprekend gegeven en worden vaak met grote vooroordelen benaderd. De leraar heeft dan ook als taak om de leerlingen te stimuleren tot persoonlijk onderzoek om zo juiste conclusies te leren trekken door kritisch denken en relativiseren: deze openheid is onmisbaar in de wereld van het toerisme!

De leerlingen hebben in de eerste graad het vak geschiedenis gevolgd. Zowel in het eerste als in het tweede leerjaar kregen de leerlingen een initiatie in het historisch opzoekings- en denkwerk. Daarnaast bouwden ze een historisch referentiekader op.

2 Algemene doelstellingen

- De leerlingen tonen belangstelling voor allerlei uitingen van kunst en cultuur, zowel oude als hedendaagse, van eigen bodem als uitheemse. Ze tonen respect voor het historisch en cultureel erfgoed.
- Ze kunnen aantonen dat kunst en cultuur belangrijke componenten zijn van het hedendaagse toerisme.
- De leerlingen begrijpen een aantal vakspecifieke begrippen en concepten betreffende kunst en cultuur en kunnen ze correct hanteren.
- De leerlingen kunnen de besproken kunstwerken en culturele fenomenen in een eenvoudig tijd- en ruimte-kader plaatsen.
- De leerlingen kunnen een eigen mening over een kunstwerk of cultuurfenomeen onderbouwen.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

3.1 Didactische benadering

Het vak kunst- en cultuurgeschiedenis wil de leerlingen op de eerste plaats confronteren met het historisch erfgoed van hun eigen omgeving, in Europa en de wereld, en wil vanuit het perspectief van de toerist als consument (uitgangspunt voor deze studierichting en leidraad van de studierichtingsspecifieke vakken). Die confrontatie gebeurt door met kunst- en cultuuruitingen bezig te zijn, gebruikmakend van methodes die ze ook reeds in de lessen geschiedenis leerden kennen.

Het is de bedoeling dat de leerlingen zoveel mogelijk actief deelnemen aan de bevraging van een kunstobject, van een monument en zijn geografische omgeving, van een cultuurgebeuren. **Actieve participatie** betekent dat de leerlingen meer doen dan alleen maar luisteren naar een verhaal, door de leerkracht of een plaatselijke gids op een min of meer aanschouwelijke wijze gebracht, over feiten, data, personen en stijkenmerken met betrekking tot het kunstobject of historisch monument dat de leerlingen tijdens een excursie voor zich zien.

De leerlingen moeten, met hulp van de leraar, zoveel mogelijk op een zelfstandige wijze kritisch de materiële sporen uit het verleden bevragen. De leraar begeleidt het denkproces en bouwt samen met de leerlingen een synthese op. Dit onderzoekend leren prikkelt de betrokkenheid, de kritische zin en de nieuwsgierigheid bij de leerlingen. **Onderzoekend geschiedenis leren** aan de hand van een verscheidenheid aan historische bronnen komt als werkmethode ook in de dagelijkse lespraktijk aan bod. Omdat dit onderzoekend leren veel tijd vraagt, bevat het leerplan ook maar enkel doelstellingen, die in de verschillende thema's aan bod komen. Onderzoeksvaardigheden worden langzaam opgebouwd: eenvoudige zoek- en ordeningsopdrachten in het eerste thema, later aangevuld met verwerkings- en presentatieopdrachten. Van thema tot thema moet de moeilijkheidsgraad toenemen.

Daarnaast moet ervoor gezorgd worden dat de leerinhoud die de leerlingen zich eigen gemaakt hebben omgesmeed wordt tot meer **gestructureerde kennis**. De nieuw verworven feitenkennis moet gesitueerd worden in een breder historisch kader: in de tijd, in de ruimte en in een maatschappelijk domein (socio-economische, sociopolitieke en socioculturele levensomstandigheden). Niet het feitenmateriaal op zich staat centraal. Feitenmateriaal uit het verleden krijgt ten volle betekenis als de leerling het kan plaatsen, kan relateren aan een breder referentiekader, een 'langetermijnlijn', de structurele lijn die onder alle evenementen loopt. Dat referentiekader, die rode draad wordt in geschiedenis door leraar en leerlingen progressief opgebouwd. Rondleidingen in historische monumenten of steden geleid door plaatselijke gidsen of op basis van algemeen beschrijvende toeristische gidsen blijven wel eens 'steken' in het opsommen van incidentele historische feiten en anekdoten. Gezien de leeftijd van de leerlingen en de beperkte tijd (een lestijd per week) kan het hier onmogelijk gaan om een uitgebouwde en systematische historische kennis. Kunst- en cultuurfenomenen kunnen situeren in het reeds gekende tijds kader, is voor de tweede graad voldoende.

Cultuurinzicht moet worden bereikt via kennis, vaardigheden en attitudes (zie geschiedenis). Voor de leerlingen toerisme moet dit bewustzijn niet alleen bijdragen tot een volwaardig kritisch menszijn, maar ook tot de voorbereiding op voortgezet onderwijs alsook tot de toeristische beroepswereld. Het vak Kunst en cultuur moet de leerlingen aanzetten tot systematisch werken met deze historisch-kritische houding om ze zo toe te kunnen passen binnen de sector toerisme.

Het is noodzakelijk dat er regelmatig **overleg en samenwerking** is tussen de leraren Kunst en cultuur (tweede graad én derde graad), toerisme (tweede en derde graad), geschiedenis, godsdienst (religieuze onderwerpen of kunstvoorwerpen)...

Dat overleg is noodzakelijk om de samenhang en de continuïteit in de tweede en derde graad Toerisme te waarborgen naar doelstellingen, leerinhouden en werkvormen voor zelfstandig werk.

Vakoverschrijdend werken met andere vakken is noodzakelijk! Zeker voor het uitwerken van voorstellingen of toelichtingen tijdens de excursies moet samengewerkt worden met leraars talen.

3.2 Algemene wenken

- De leraar kiest in overleg met de collega's toerisme binnen de thema's van het vak Toerisme de onderwerpen waardoor hij de belangstelling van de leerlingen voor het vak kan opwekken.
- Aan de basis van elke les ligt de waarneming. Het leerproces geschiedt altijd aan de hand van representatief en kwalitatief (beeld)materiaal.
- De leerlingen moeten in de mate van het mogelijke zelf aan het woord komen en zelf aan het werk zijn.
- Door vergelijking en tegenstelling met ander beeldmateriaal worden de stijlkenmerken van een kunstwerk voor de leerlingen duidelijker.
- Didactische hulpmiddelen zijn onmisbaar: audiovisuele (video, diaprojector, overheadprojector) en computer met internetaansluiting.
- Een bezoek aan een museum, aan een kunstenaar of een excursie zijn vanzelfsprekend aan te bevelen en maken het vak boeiend!
- Aandacht voor muziek, film, fotografie, affiches, reclameadvertenties ... en andere kunstvormen kan de interesse en de motivatie van de leerlingen voor kunst zeker stimuleren. Het werkt drempelverlagend en is sfeerscheppend!
- Telkens wanneer een kunstwerk besproken wordt, komen de verschillende beeldcomponenten aan bod. Op deze wijze leren de leerlingen kunstvoorwerpen en gebouwen op basis van een referentiekader kritisch te benaderen.
- Tijdens excursievoorbereidingen zal de leraar eerst bondig de voornaamste kunststijlen en -stromingen en cultuuruitingen inleiden, die gedurende de uitstap aan bod komen. De stijlkenmerken van elke kunststroming worden vanzelfsprekend beperkt tot de hoofdelementen, zodanig dat de leerlingen de bouwwerken en kunstvoorwerpen kunnen herkennen en analyseren.
- De zelfstandige opdrachten worden in een schriftelijke (of digitale) presentatie ingediend en eventueel mondeling toegelicht in de klas of ter plaatse bij een excursie.
- Bij het werken met bronnen en gegevens dienen de wettelijke en juridische voorschriften inzake auteursrechten nageleefd te worden. Ook gegevens die via het Internet gehaald of verspreid worden, kunnen onderhevig zijn aan auteursrechten.

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken

We kiezen voor **een thematisch leerplan**, waarbij de thema's zo goed mogelijk aansluiten bij die van het vak Toerisme (zie ook de inleiding op dit leerplan). De thema's vormen de concrete context waarbinnen vaardigheden aangeleerd en ingeoefend worden. Ze zijn dus niet exhaustief, maar exemplarisch bedoeld. Diverse aspecten van kunst en cultuur komen doorheen de thema's aan bod.

Om leerlingen te laten kennismaken met diverse kunstvormen, wordt in de verschillende thema's telkens één kunstvorm van dichterbij bekeken. Scholen die er voor kiezen om de thema's binnen Toerisme in een andere volgorde te verwerken (bv. omwille van planning van excursies), moeten die verschuiving ook doortrekken in Kunst en Cultuur.

Centraal staan de doelstellingen: ze zijn niet talrijk en de meeste komen al dan niet in een andere vorm in de verschillende thema's terug. We willen immers de leerlingen leren hoe ze, binnen de wereld van het toerisme, met kunst- en cultuuruitingen kunnen omgaan.

We streven ernaar **de leerlingen zelf actief aan het werk** te zetten. Om de (beginnende) leraar daarbij te helpen willen we ook een aantal concrete voorbeelden meegeven in de **pedagogisch-didactische wenken**.

4.1 Inleiding

LEERPLANDOELSTELLINGEN

Met voorbeelden kunnen verduidelijken wat in dit vak bedoeld wordt met cultuur.

LEERINHOUDEN

- het begrip cultuur: alles wat de mens en de samenleving maken en wat hun eigenheid bepaalt
- onderscheid cultuur-Cultuur
- element kunst in cultuur
- band met toerisme

DIDACTISCHE WENKEN

Deze inleiding is vooral bedoeld als kennismaking met het vak en met de situering ervan in het hele pakket toeristische vakken. In onderstaand voorbeeld wordt aangetoond hoe men van deze inleiding gebruik kan maken om enkele essentiële begrippen aan te brengen en dit te combineren met een eerste oefening in het ordenen van materiaal.

Naargelang van de aanpak neemt dit 1 tot 3 lestijden in beslag.

Breng zelf een aantal foto's mee met afbeeldingen van Kunst/Cultuur enerzijds, en anderzijds cultuurverschijnselen uit verschillende samenlevingen. Enkele voorbeelden: een huwelijksplechtigheid bij ons en in India, een modeshow en iemand in nationale klederdracht (uitheems), een westerse vader met baby en moeder met kind op de heup (bv. Indiaanse), etende mensen in verschillende culturen, een barokke kerk, een beeldhouwwerk en/of een schilderij van een bekende kunstenaar, een opname van een balletvoorstelling, een affiche van een film, enz. Nummer de foto's, verdeel ze over groepjes leerlingen en laat ze de foto's ordenen volgens een zelf gezocht principe. Bij de klasbespreking gaat men na welke ordeningsprincipes aan bod kwamen. Bij een goede keuze van foto's komt het onderscheid kunst-geen kunst zeker aan bod. Dat is dan het uitgangspunt om de begrippen aan te brengen.

Als inoefening kan men de fotomap van een of twee andere groepjes ook laten bekijken en de foto's laten ordenen volgens het klassikaal besproken stramien.

Desgewenst kan de leraar nog aan de hand van enkele foto's uit de reeks laten zoeken of zelf aantonen of en hoe al deze verschijnselen relevant zijn voor toerisme.

4.2 Thema 1: Zee en kust: leren kijken naar schilderkunst

In dit thema komen een aantal vaardigheden aan bod die bij de bespreking van verschillende fenomenen van kunst en cultuur van belang zijn. Om het thema te laten aansluiten bij het vak Toerisme worden de toepassingen zoveel mogelijk gehaald uit schilderijen die met dit thema te maken hebben: kust, strand, haven, schepen, vissen, schelpen, enz.

Dit thema neemt in principe de rest van het eerste trimester in beslag.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

Onder begeleiding informatie in verband met een eenvoudig en opgelegd onderwerp kunnen opzoeken en ordenen.

LEERINHOUDEN

- Gebruik van diverse vindplaatsen en/of bronnen (boeken, tijdschriften, Internet, enz)
- Eenvoudige ordeningsprincipes
- Vermelding van bron en vindplaats

Enkele belangrijke begrippen in verband met schilderkunst toelichten en ze kunnen gebruiken bij de bespreking rond het behandelde thema. Onder andere de begrippen figuratief, abstract ...

De voornaamste beeldcomponenten uit de schilderkunst in een concreet werk herkennen en benoemen. Beeldcomponenten als:

- licht
- kleur
- compositie
- vorm

Toegepast op het thema Zee en kust

Onder begeleiding een schilderij bekijken, analyseren en bespreken. • Inhoud
• Vorm
• Karakter
• Referentiekader

Het onderscheid kunnen maken tussen subjectieve en objectieve beoordelingen van een kunstwerk. Soorten beoordeling
Toepassingen op diverse communicatiemiddelen (reisgids, website, reportage, enz) en doelgroepen - met nadruk op het toerisme

DIDACTISCHE WENKEN

Vraag de leerlingen tegen een bepaalde datum elk twee of drie afbeeldingen mee te brengen van een schilderij dat te maken heeft met Zee en kust. Spreek vooraf af dat ze de vindplaats vermelden (zie doelstelling 1) en welke informatie ze over de werken moeten verzamelen.

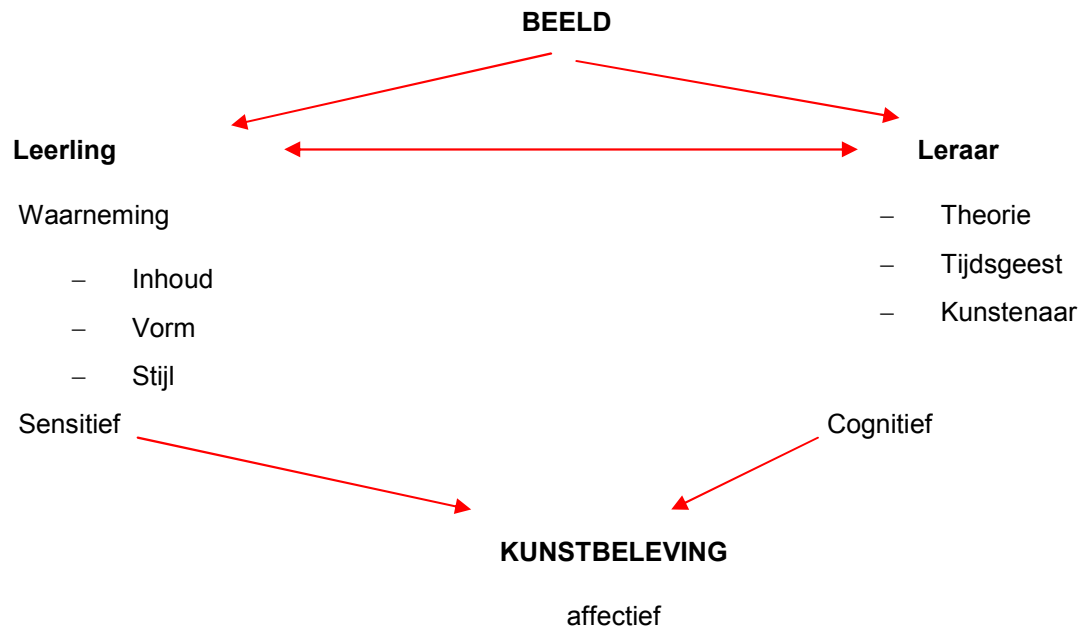
Aan de hand van de meegebrachte schilderijen maken de leerlingen kennis met begrippen uit de schilderkunst, elementen van compositie en dergelijke.

Eventueel kan de zoekopdracht ook gericht worden op de plaatsen die uitgekozen zijn voor een excursie, op musea aldaar, enz.

Er zijn verschillende manieren om een kunstwerk te bekijken, te analyseren en te bespreken. Eén van de vele methoden kan het volgende proces vertonen.

Inhoud	Nauwkeurige beschrijving van wat er te zien is.	Ontdekking, verwondering.
Vorm	Analyse van één of meer componenten, specifiek voor het kunstwerk.	Kennis, afleiding, toepassing.
Karakter	Betekenis, interpretatie van de componenten.	Beleving.
Referentiekader	Tijdsgeest, kunstenaar, ontstaanstijd, plaats van ontstaan, ...	Uitdieping.

Het leerproces geschiedt aan de hand van representatief en kwalitatief beeldmateriaal. Van hieruit worden zowel cognitieve als sensitieve en affectieve vermogens ontwikkeld bij de leerling.

Om het onderscheid aan te tonen tussen “objectieve” en meer “subjectieve” beschrijvingen van kunstwerken zoekt de leraar **enkele concrete voorbeelden** van dergelijke beschrijvingen in reisgidsen, toeristische brochures, Het gaat bij voorkeur om beschrijvingen die in de les geanalyseerd worden.

Het is niet de bedoeling over te gaan tot een gedetailleerde studie van de verschillende kunststromingen, noch tot het uit het hoofd leren van het gebruikte referentiekader. Essentieel is dat leerlingen de besproken kunstwerken correct in een eenvoudig referentiekader kunnen plaatsen. Hiervoor gebruikt men best het kader dat al in het vak geschiedenis aangereikt wordt omdat leerlingen er reeds mee vertrouwd zijn.

4.3 Thema 2: Folklore

Dit thema sluit aan bij “Wintertoerisme” en wordt, indien de volgorde van de thema’s in het vak Toerisme aangehouden wordt, behandeld in het tweede trimester van het eerste leerjaar van de tweede graad.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

In eigen woorden een eenvoudige omschrijving kunnen geven van het begrip folklore.

Verskillende aspecten van folklore kunnen opnoemen en concrete evenementen of manifestaties kunnen ordenen volgens deze opsomming.

Info kunnen verzamelen, ordenen en verwerken, o.a. in kaart brengen van culturele evenementen in een bepaalde regio.

Eén cultuurevenement vanuit zijn historische context kunnen verklaren.

LEERINHOUDEN

Omschrijving van het begrip folklore

Bijvoorbeeld:

- Klederdracht
- Volksmuziek
- Ambachten
- Festivals
- Processies
- ...

Folklore in eigen regio, eigen land en/of in een wintersportgebied

Evenement naar keuze (bv. kerstmarkt, optocht)

DIDACTISCHE WENKEN

Bij de behandeling van het thema folklore is het aangewezen de keuze van de regio en het wintersportgebied af te spreken met de collega toerisme. Folklore is per vaak regiogebonden.

Bij de bespreking van het cultuurevenement in historische context kunnen volgende elementen onder andere de keuze bepalen:

- het kan een cultuurevenement in eigen regio zijn;
- het kan een cultuurevenement zijn in het wintersportgebied dat door de collega toerisme wordt besproken;
- het kan een cultuurevenement zijn, gebonden aan het tijdstip van het jaar, passiespelen, kerstevocaties, halloween, carnaval ...

Een cultuurevenement in zijn historische context plaatsen is niet gemakkelijk. Het mag klassikaal gebeuren. Mogelijke thema’s in folklore vormen onder meer folkloristische muziek en dansen, de klederdracht, gebruiken, houtsnijkunst ...

4.4 Thema 3: In tuinen en parken: kennismaking met de beeldhouwkunst

Thema 3 sluit aan bij het thema Natuurtoerisme en is, indien de volgorde van het vak Toerisme gevolgd wordt, bedoeld voor het derde trimester van het eerste leerjaar.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

Types van tuinen kunnen herkennen en benoemen op basis van elementaire kenmerken.

Info kunnen verzamelen, verwerken, presenteren in verband met een historisch(e) of een merkwaardig(e) park/tuin.

De voornaamste componenten uit de beeldhouwkunst in een concreet werk herkennen en benoemen.

Onder begeleiding een beeldhouwwerk bekijken, analyseren en bespreken.

Een eigen mening over een tuin of een beeldhouwwerk kunnen verwoorden en argumenteren.

LEERINHOUDEN

Kenmerken van verschillende soorten tuinen: middeleeuwse, Franse, Engelse, exotische, hedendaagse tuinen

Analyse van een park/tuin:

- grondplan
- onderdelen
- sierelementen
- bouwelementen
- ...

Verschillende zoekstrategieën
Diverse soorten bronnen
Vermelding van bron en vindplaats
Werkplanning
Mondeling en/of schriftelijke en/of digitale presentatie
Info omtrent kenmerken en analyse uit bovenstaande leerinhouden

Beeldcomponenten als:

- materiaal en techniek
- vorm en structuur
- lijnvoering
- visueel ritme
- diepte-, ruimtewerking
- Inhoud
- Vorm
- Karakter
- Referentiekader

Begrippen i.v.m. tuinen en beeldhouwkunst
Verskil subjectieve en objectieve beoordeling

DIDACTISCHE WENKEN

Tuinen kunnen best besproken worden aan de hand van een beeldmateriaal (Internet, diareeks, transparanten of ander beeldmateriaal). Uiteraard is het bezoek aan een speciale of typische tuin warm aan te bevelen!

Voor een mogelijke methodiek om een beeldhouwwerk te bekijken, te analyseren en te bespreken wordt verwezen naar deze geschetst voor de schilderkunst van thema 1 (didactische wenken). Het leerproces geschiedt aan de hand van representatief en kwalitatief beeldmateriaal. Van hieruit worden zowel cognitieve als sensitieve en affectieve vermogens ontwikkeld bij de leerling (zie ook schema in de didactische wenken bij thema 1).

4.5 Thema 4: Bouwen en wonen door de eeuwen heen

Aansluitend bij het thema Cultuurhistorisch toerisme en citytrips, waar ook de stad aan bod komt, is dit thema bedoeld voor het eerste deel van het tweede leerjaar.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De menselijke aanwezigheid in het landschap kunnen beschrijven.

De voornaamste beeldcomponenten uit de bouwkunst in een concreet werk herkennen en benoemen.

Van een typisch bouwwerk de onderdelen kunnen benoemen en aanwijzen op een grondplan en/of op een site en de functie ervan kunnen aangeven.

Onder begeleiding een architecturaal werk bekijken, analyseren en bespreken.

LEERINHOUDEN

De menselijke aanwezigheid in het landschap

Beeldcomponenten als:

- Materiaal en techniek
- Vorm en structuur
- Kleur en licht
- Lijnvoering
- Visueel ritme
- Diepte-, ruimtewerking

Bouwwerk te kiezen in functie van excursiemogelijkheden:

- burcht of kasteel
- klooster of abdij
- Inhoud
- Vorm
- Karakter
- Referentiekader

DIDACTISCHE WENKEN

De evolutie van de impact van de mens in de regio kan gebeuren in samenhang met een excursie.

Voor een introductie in de beeldhouwkunst kan vertrokken worden van beeldjes, souvenirs, die de leerlingen van thuis meebrengen.

Te bespreken beeldhouwwerken en bouwwerken kunnen in functie van de excursie worden gekozen.

Voor een mogelijke methodiek om een architecturaal werk te bekijken, te analyseren en te bespreken wordt verwezen naar deze geschetst voor de schilderkunst van thema 1 (didactische wenken). Het leerproces geschiedt aan de hand van representatief en kwalitatief beeldmateriaal. Van hieruit worden zowel cognitieve als sensitieve en affectieve vermogens ontwikkeld bij de leerling (zie ook schema in de didactische wenken bij thema 1).

4.6 Thema 5: Wie is bang voor een museum?

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De opbouw en de werking van een museum kunnen analyseren en bespreken vanuit het standpunt van de toerist/bezoeker.

LEERINHOUDEN

Analyse van een museum, o.a. ligging, toegankelijkheid, kostprijs, collectie, aantrekkelijkheid voor specifieke doelgroepen ...
Gebruik van reeds aangeleerde zoek- en presentatiestrategieën.

DIDACTISCHE WENKEN

Te bespreken musea kunnen in functie van de excursie worden gekozen. Eventueel kan een museum achter de schermen worden bezocht.

Bij het bespreken van musea kan de evolutie in de presentatie van de collectie worden besproken. Van een stapeling van de schilderijen zonder meer tot het aanwenden van de modernste technologie ten einde de bezoekers zo actief mogelijk te betrekken bij de getoonde werken.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

5 Evaluatie

Alhoewel de keuze van de evaluatievorm tot de autonomie van de inrichtende macht behoort, durven we toch een pleidooi houden voor het werken met permanente evaluatie, waarbij het procesgerichte een belangrijke plaats zou moeten innemen. Het aanleren van vaardigheden staat immers centraal. Eventueel kan aan de leerlingen een opdracht gegeven worden waarbij meer nadruk zou kunnen gelegd worden op productevaluatie. In elk geval staan de leerplandoelstellingen centraal in de evaluatie. Leerlingen moeten bij opdrachten over het nodige beeldmateriaal kunnen beschikken of, als het een deel van de opdracht is, er zelf voor kunnen zorgen. Louter reproduceren kan niet volstaan.

6 Minimale materiële vereisten

- 6.1 Een lokaal dat geschikt is voor groepswork en met de nodige opbergruimte voor het werkmateriaal (leeraar/leerlingen) is nodig. Verduisteringssystemen zijn noodzakelijk bij beeldprojectie, eventueel dimverlichting.
Een eigen vaklokaal verdient aanbeveling.

- 6.2 Uitrusting: moderne audiovisuele apparatuur (geluidsinstallatie, diaprojector, overhead- en/of lcd-projector, video, ...) en een voldoende groot en permanent ter beschikking staand scherm. Computer met internetaansluiting.
- 6.3 Toegang tot reisgidsen, brochures, kaarten, enkele historische atlassen, documentatie of documentatiemogelijkheden over kunstwerken is onontbeerlijk.

7 Bibliografie

ADRIAENS, F., e.a., Kunst van Altamira tot heden, Kapellen, Antwerpen, 1991, 14de druk.

Architecture Drawings, The Pepin Press, 1997.

ARTS, T., e.a., Zienderogen kunst. Malmberg, Den Bosch, 1998-1999.

BECKETT, W., Geschiedenis van de schilderkunst, Hedel, 1996.

Bouwstijlen in Brussel. School en museum. Stichting Monumenten en Landschappen.

CLARK, K., Civilisatie, Houten, 1979.

COLLINGWOOD, R.G., The Principles of Art, Oxford University Press, London/Oxford/ New York, 1970.

DE VISSER, A., Hardop kijken. Nijmegen, 1986.

DE VISSER, A., Kunst met voetnoten, Sun, 1989 (inhoud en betekenis in de beeldende kunst)

DE JONGH, L., e.a., Kunst/werk.. Beeldende kunst. Film. De Nederlandse boekhandel, Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 1994.

DEBERSAQUES, S., e.a., Een kijk op kunst, Standaard educatieve uitgeverij, Antwerpen, 1995.

EGMOND, J., DE POEL, K., Kunstbeschouwing, Groningen, 1985.

GEIVERS, R., e.a., Esthetica. Beeld/Muziek. Den Gulden Engels, Antwerpen, 1994.

GOMBRICH, E.H., Eeuwige schoonheid, Houten, 1990.

GOTTLIEB LEINZ, Moderne kunst, Lisse, 1994.

HAGEN, R., R.M., Kijk op schilderkunst. De zeggingskracht van beroemde meesterwerken, Keulen, 1996.

HEUGHEBAERT, H., e.a., Esthetica. Antwerpen, 1993.

HULSTAERT, L., VERBOUWE, J., Uit de kunst, Antwerpen, 1992.

ITTEN, J., Kleurenleer, Cantecler, De Bilt, 1998.

JANSON, H.L., Wereldgeschiedenis van de kunst, De Archipel, Den Haag (vertaling van AA World history of Art)

JANSON, H.L., JANSON, A.F., A basic history of art, New York, 1987 (beknpte versie van vorige).

KOCH, W., De Europese bouwstijlen - Baustilkunde: Europaïsche Baukunst von der Antike bis zur Gegenwart, Munchen, 1982, Amsterdam-Brussel, 1986.

KRAUSE, A.C., Geschiedenis van de schilderkunst. Van de renaissance tot heden, Rebo, 1995.

LUTZELER, H., De Kunst. Handleiding tot beter kunstbegrip, Aula-Boeken, Utrecht-Antwerpen, 1996.

MANSELL, G., Geïllustreerde geschiedenis van de bouwkunst, Septuaginta, Madrid, 1980.

PEVSNER, N., Europese architectuur, Donker, Rotterdam, 1984-1986.

RISEBERO, B., Architectuur. Vijftien eeuwen bouwkunst van de westerse beschaving - The story of Western Architecture, Amsterdam, 1990.

Schilderkunst van A tot Z. Geschiedenis van de schilderkunst van oorsprong tot heden, Weert, 1987.

VAN DEN AKKER, L.J., Kunsthistorisch overzicht, 2 Dln., Wolters-Noordhoff, 1990.

VAN RHEEDON, H., e.a., Kunst in zicht. Inleiding in de kunstgeschiedenis van de 19de en 20ste eeuw, Wolters-Noordhoff, 1992.

WATKIN, D., De Westerse architectuur - A history of Western architecture, Londen, 1984, Nijmegen, 1994.

WETZEL, C., 40 eeuwen schilderkunst, Tiel-Leuven, 1984.

WINZER, F., Das rororo Sachlexicon der bildenden Künste, Rowohlt verlag, Reinbek bei Hamburg, 1986, 2Bände.

WINZER, F., Das rororo Künstler Lexikon, Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1985, 2 Bände.

TOERISME

TWEEDE GRAAD TSO

COMMUNICATIETECHNIEKEN

Eerste leerjaar: 1 uur/week
Tweede leerjaar: 1 uur/week

Inhoud

1	Visie op het vak	29
2	Beginsituatie.....	29
3	Algemene doelstellingen.....	29
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen.....	30
4.1	Elementen van communicatie en soorten communicatie.....	30
4.2	Non-verbale communicatie	30
4.3	Groepen.....	31
4.4	Beoordelen en eigen mening vormen	31
5	Evaluatie	33
6	Minimale materiële vereisten	33
7	Bibliografie	33

1 Visie op het vak

In het vak Communicatietechnieken worden de leerlingen voorbereid op het omgaan met mensen, wat in het latere beroepsleven een belangrijk deel zal uitmaken van hun activiteiten. Het vak dient als een initiatie beschouwd te worden.

Communicatietechnieken wordt in de derde graad niet meer opgenomen in de lessentabel. Het is wel de bedoeling dat de leerlingen de aangeleerde vaardigheden in de derde graad verder inoefenen telkens ze aan bod kunnen komen.

De aandacht is hoofdzakelijk gericht op het **waarnemen van de menselijke relaties**, vertrekkende vanuit de dagelijkse, persoonlijke en individuele leefwereld. De leerlingen moeten vanuit deze waarnemingen de algemene regels van de omgang met mensen ontdekken en ze de loop van de opleiding vlot toepassen. Zo zullen zij gemakkelijker inzien en begrijpen wat het belang is van goede omgangsvormen, het respect hebben voor anderen hun mening zowel in het dagelijkse (school)leven maar ook als toerist bijvoorbeeld in contact met andere culturen. Gedurende de tweede graad worden correcte omgangsvormen aangeleerd die tot de ontwikkeling van hun persoonlijkheid bijdragen. Het blijft een essentiële voorwaarde dat de leerlingen om hun beroepsleven optimaal te kunnen werken zich de juiste gedragsregels eigen maken, zodat deze een geïntegreerd onderdeel zullen uitmaken van hun persoonlijkheid.

Om inzicht te verwerven in de regels van de omgang met mensen, zullen de leerlingen allereerst de verschillende omgangsvormen leren en nadien de soorten menselijke relaties en contacten. Op die manier kunnen ze, afhankelijk van het soort contact, de juiste omgangsvormen gebruiken.

Daar communicatietechnieken enkel in de tweede graad als afzonderlijk vak bestaat en in de derde graad via het vak Toerisme verder wordt geïmplementeerd, wordt het strikte onderscheid 'toerisme bekeken als consument' (tweede graad) en 'toerisme bekeken als producent' (derde graad), hier en daar doorbroken.

De coördinatie met het vak Toerisme is onontbeerlijk: in het praktijkgedeelte van dit vak moeten oefenmogelijkheden voor Communicatietechnieken worden opgenomen.

2 Beginsituatie

De leerlingen worden in de studierichting voor de eerste keer geconfronteerd met een vak dat de nadruk legt op communicatie in de brede zin van het woord: houding, omgangsregels, gesprekstechnieken, presenteren en groepsgedrag. De leerlingen hebben via vakoverschrijdende eindtermen en sommigen via Leefsleutels in de eerste graad initiatie gekregen in een aantal facetten van dit leerplan. Het is belangrijk dat de leerkracht de aangeleerde 'leefsleutels' kent en deze mee integreert en verder uitdiept.

De leerlingen hebben gekozen voor de studierichting Toerisme en vertonen interesse en waarschijnlijk een zekere aanleg om met mensen om te gaan.

3 Algemene doelstellingen

Op het einde van de tweede graad wordt niet zozeer een theoretische kennis van communicatietechnieken van de leerlingen verwacht. Veel belangrijker zijn vaardigheden en attitudes in deze studierichting. De theoretische kennis is slechts ondersteunend.

Wat **vaardigheden** betreft worden de volgende algemene doelstellingen vooropgesteld:

- verschillende omgangsvormen, belangrijk voor de toeristische sector, herkennen;
- onderscheid maken in de verschillende menselijke contacten;
- het belang van goede omgangsvormen begrijpen en deze omgangsvormen toepassen in onze en andere culturen;
- het eigen gedrag in de omgang met anderen kritisch bevragen;

- de verschillende elementen van een goede vlote communicatie herkennen en zelf vlot communiceren.

Algemene doelstellingen betreffende attitudes zijn:

- aandacht hebben voor het eigen verzorgd voorkomen en voor verzorgde en aangepaste kledij;
- spontaan de juiste gedragshoudingen aannemen in concreet herkenbare situaties;
- open staan voor de mening van anderen;
- empathie met de betrokken persoon hebben;
- spontaan luistervaardig zijn;
- verdraagzaam zijn in de gewone dagelijkse omgang.
- respect tonen voor andere gewoonten en culturen

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

4.1 Elementen van communicatie en soorten communicatie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De elementen van communicatie onderscheiden.

Een communicatieschema kunnen toepassen op een concrete toeristische situatie.

De soorten van communicatie herkennen en beschrijven.

LEERINHOUDEN

Elementen van communicatie

Communicatieschema:
Relatie zender/ontvanger via communicatieschema

Soorten communicatie
Onderscheid verbale en non-verbale communicatie

- Verbale communicatie: gesprekken, telefoneren, spreken voor een groep
- Non-verbale communicatie: houding, gebaren uiterlijk, mimiek

4.2 Non-verbale communicatie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De belangrijke rol van oogcontact en mimiek aantonen en illustreren in een simulatie uit de toeristische wereld.

De soorten houdingen en hun betekenis illustreren (waarnemen, ontleden, verklaren).

In verschillende situaties (klas, excursie ...) de juiste houding aannemen.

De lichaamsgebaren en hun betekenis kennen en interpreteren.

LEERINHOUDEN

• oogcontact: tijdens een gesprek, betekenissen, spelregels

• mimiek: emoties, belang van gelaatsuitdrukking

• houding: soorten houdingen, betekenissen

• gebaren: soorten gebaren, betekenissen

Het belang van persoonlijke verzorging en aangepaste kledij in functie van zakelijke communicatie in de toeristische sector verwoorden en toepassen.

- kleding en uiterlijk: uniform, belang en betekenis van verzorgde kleding
- uiterlijke verzorging en hygiëne

4.3 Groepen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

Verschillende rollen in een groep herkennen en omschrijven.

Een goed luistergedrag aannemen.

LEERINHOUDEN

- Verschillende definities van “groep” (bv. reisgezelschap)
- Rollen in een groep: ‘een petje opzetten’ (sfeer in een groep, nemen van initiatief)
- Groepsdruk; hoe gedraagt een toerist zich in een groep?

Luistergedrag

4.4 Beoordelen en eigen mening vormen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

Verschillende media en soorten informatie in verband met toerisme met elkaar vergelijken en ze gebruiken.

Toeristische actualiteit opvolgen doorheen het hele jaar, er informatie over verzamelen en er een eigen mening over formuleren.

Een eenvoudige enquête in verband met toerisme uitvoeren en resultaten vergelijken met eigen mening.

LEERINHOUDEN

- verschillende media: krant, televisie, radio, ict
- toeristische actualiteit betreffende de thema's die in het vak toerisme behandeld worden
- eenvoudige enquêtes betreffende toerisme

DIDACTISCHE WENKEN

De ‘**rode draad**’ doorheen de twee leerjaren is de mondelinge communicatie. In het eerste leerjaar ligt de nadruk op vormelijke communicatie (*‘Hoe kom ik over?’*), in het tweede leerjaar op inhoudelijke communicatie (*‘Wat zeg ik en hoe zeg ik het?’*).

In het eerste leerjaar van de tweede graad worden de elementen **van de communicatie** besproken met vooral de nadruk op **non-verbale communicatie**. Verder komen groepen en het vormen van eigen meningen aan bod in verband met de actualiteit over de geziene toeristische thema's in dat jaar.

In het tweede jaar wordt dan vooral nadruk gelegd om **verbale communicatie** met verder ook het vormen van eigen meningen over de actualiteit van het toerisme, die verband houden met de thema's uit het vak Toerisme.

Bij elke themabespreking in het vak Toerisme komen drie aspecten van communicatie aan bod, in elk van beide leerjaren: de non-verbale lichaamstaal (houding, kleding ...), spreken voor een groep (presentatie) en meningen formuleren.

Enkele voorbeelden van de te behandelen thema's:

- Kusttoerisme:
 - Bespreking van houding in de autocar, bij een rondleiding, tijdens de excursie

- De presentatie van een gekozen kuststreek wordt ook geëvalueerd en besproken voor het vak.
- Communicatietechnieken, waarbij nadruk gelegd wordt op het non-verbale element (houding, voorkomen en kleding)
- Actuele gebeurtenissen i.v.m. kusttoerisme: hierbij brengen de leerlingen de inhoud (van bijvoorbeeld krantenartikels) in synthesevorm voor de klas.
- Wintersporttoerisme:
 - Skikledij
 - Houding op de skipiste (tegenover anderen, tegenover natuur)
 - Presentatie van een skigebied, presentatie van skikledij
 - Actualiteit: lawines
 - Stellingenspel (voor of tegen)
- Natuurtoerisme:
 - Teambuilding (groepsvorming)
 - Aangepaste kleding bij diverse natuursporten - op safari
 - Meningsvorming: ecotoerisme - onthaasting - invloed van avontuurlijke reizen op het dagelijkse leven
- Cultuurtoerisme:
 - Houding tegenover mensen uit een andere cultuur
 - Gedragsregels op reis
 - Omgangsvormen in andere culturen (enquête met mensen van andere nationaliteiten binnen de school)

Een excursie kan aanleiding zijn om het gedrag van de leerlingen en van derden te bespreken. Dit kan door gebruik van video-opnames/verslag van de begeleiders tijdens de excursie.

Er wordt gebruik gemaakt van schema's (kapstokken) om houdingen en spreekvaardigheid te evalueren.

Ook wordt steeds praktisch gewerkt aan de hand van verschillende media: brochures, reisgidsen, video, internet. Vertrekkend vanuit concrete situaties (excursie, video, krantenartikel) van een thema uit het vak 'Toerisme' de vaardigheden toepassen en inoefenen.

Leerlingen moeten een bepaald gedrag aanleren tegenover andere culturen en subculturen.

Enquêtes zijn vooral communicatief. Hoe communiceren met mensen op straat? Hoe moeten leerlingen zich gedragen tegenover derden? Hierbij letten ze vooral op het non-verbale aspect in het eerste leerjaar en het verbale aspect in het tweede leerjaar.

Deze opdracht doen de leerlingen het best in combinatie met vak Toerisme, waar de inhoud van de enquête dan weer op de eerste plaats komt.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

5 Evaluatie

Communicatietechnieken worden permanent geëvalueerd, gekoppeld aan concrete opdrachten. Niet het reproductieve is van belang maar het toepassen van kennis en vaardigheden in concrete situaties. Bij elke opdracht moeten de doelstellingen en de wijze van evalueren door de leerlingen gekend zijn.

Een excursie, een presentatie kunnen aanleiding zijn om aangeleerde vaardigheden en attitudes van de leerling te beoordelen. Teamoverleg en concrete afspraken met de leerkracht(en) Toerisme zijn noodzakelijk. Ook de leerkrachten van de taalvakken kunnen best in het overleg betrokken worden.

Het procesmatig begeleiden en remediëren van de leerlingen dient in elk geval centraal te staan. Permanent motiveren van leerlingen versterkt hun inzet.

6 Minimale materiële vereisten

De lessen vinden in principe plaats in een vaklokaal, dat ruimte moet bieden en waar materiaal voorhanden is om simulaties uit te voeren (bv. mogelijkheid om telefoongesprekken te simuleren). De herschikking van banken moet snel en gemakkelijk kunnen verlopen. Dit lokaal kan het vaklokaal toerisme zijn. In een multimediaruimte moet beschikbaar zijn: overheadprojector, video, eventueel andere audiovisuele middelen en computers met internettoegang, zodat de leerlingen gebruik kunnen maken van ict-mogelijkheden.

7 Bibliografie

Educatief lesmateriaal

LEENDERS, M., Mondelinge communicatie aan de balie, Leiden, 1997.

PEASE Allan, Body Language, Sheldon Press, London, 1991.

REBEL Günther, Lichaamstaal, Zuidnederlandse Uitgeverij, Aartselaar, 1997.

ROTH KRANTZ, Balietechnieken/interactie, omgang met de gast, Uitgeverij. De Toerist, 's Hertogenbosch, 1996.

SOVA-groep (1978) Samen werken, samen leren. Baarn, H. Nelissen.

Bevat zeer veel uitgewerkte oefeningen rond ervaringsgerichte communicatie.

STEENS, R., (1993). Menselijke communicatie. Een zoektocht naar haar complexiteit. Werkboek., Antwerpen, Interactie Academie.

Eenvoudige uitleg over het zeer complex karakter van communicatie.

VERLIEFDE, E., JANSSENS, G., BOOGEMANS, A., (1996). Sociaal Vaardig, handleiding voor jongerenbegeleiding. (& begeleidende video "sociaal vaardig") Leuven-Amersfoort Acco.

TOERISME

TWEEDE GRAAD TSO

TOEGEPASTE ECONOMIE

**Eerste leerjaar: 1 uur/week
Tweede leerjaar: 1 uur/week**

Inhoud

1	Beginsituatie.....	37
2	Algemene doelstellingen.....	37
2.1	Cognitieve doelstellingen.....	37
2.2	Vaardigheden.....	37
2.3	Attitudes.....	38
3	Algemene pedagogisch-didactische wenken.....	38
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken.....	39
4.1	Inleiding.....	39
4.2	Het gezin als consument.....	39
4.3	Gezin als ontvanger van inkomen.....	41
4.4	De toeristische dienstensector.....	42
4.5	Verzekeringen.....	44
4.6	De consument betaalt zijn reis.....	45
5	Evaluatie.....	46
6	Minimale materiële vereisten.....	46
7	Bibliografie.....	46

1 Beginsituatie

De leerlingen komen uit de eerste graad A-stroom. Sommige leerlingen hebben in het tweede leerjaar van de eerste graad de basisoptie "Handel" of de basisoptie "Moderne wetenschappen" gevolgd. Het al of niet gevolgd hebben van deze basisopties is echter geen voorwaarde, om in de tweede graad de studierichting "Toerisme" te beginnen. In het tweede leerjaar van de tweede graad echter kunnen instromers vanuit andere studierichtingen het curriculum aanvatten. Zonder in het tweede leerjaar van de tweede graad een volledige herhaling van het eerste leerjaar te geven is het raadzaam de instromers via een inhaal beweging op gelijke voet te brengen met deze die het eerste leerjaar gevolgd hebben.

2 Algemene doelstellingen

Toerisme is een economische sector die nog steeds in belang toeneemt. Steeds meer Belgen gebruiken hun vrije tijd om die met een toeristische, culturele en/of ontspanningsactiviteit in te vullen. De consumenten verwachten van de toeristische sector nauwkeurige antwoorden op gerichte vragen.

Aan de toeristische medewerkers worden steeds hogere eisen gesteld. Niet alleen technische kennis en vaardigheden, maar ook klantgerichtheid en vriendelijkheid, economisch inzicht en efficiënt handelen zijn eisen die zowel de toeristische consument als de werkgever stelt.

Het spreekt vanzelf dat aan deze eisen alleen maar kan voldaan worden door het samenspel van alle vakken. In Toegepaste economie wordt niet alleen aandacht besteed aan het belang van de toeristische sector in de totale economische activiteit maar ook aan het nauwkeurig en klantvriendelijk handelen en denken. De specifieke technische economische aspecten worden daar waar mogelijk toeristisch ingekleurd.

2.1 Cognitieve doelstellingen

De leerlingen

- situeren de toeristische sector in het economisch en sociaal gebeuren van de maatschappij;
- maken kennis met commerciële en bedrijfsmatige aspecten van de toeristische sector, gezien vanuit het gezichtspunt van de consument.

2.2 Vaardigheden

Opedane kennis verouderd snel. In de maatschappij van morgen volstaat de op school verworven kennis niet meer. Leerlingen leren leren wordt een essentiële opgave voor de school. Leerlingen moeten de kans krijgen zich verder te ontwikkelen in het verwerken van een aantal vaardigheden. Deze vaardigheden dienen met regelmaat expliciet aan de orde te komen. In een proces van leren leren is bewustwording van en reflectie op het eigen leerproces een onmisbare schakel.

Hierbij zijn basisvaardigheden belangrijk:

- raadplegen van informatiebronnen;
- vlot en correct rekenen;
- zelfredzaamheid;
- gebruiken van correcte werkmethodeken;
- probleemoplossend denken en werken;
- vlot en correct omgaan met gelijken en meerderen;
- opnemen van verantwoordelijkheid;
- durven nemen van gemotiveerde beslissing;

- leren inschatten van risico's;
- kostenbesparend en kostprijsbewust werken en handelen;
- transfereren van de opgedane kennis naar andere situaties;
- ontwikkelen van kritische zin;
- opstellen en bijsturen van een werkplanning.
- ordelijk werken.

2.3 Attitudes

De leerlingen werken aan een aantal attitudes zoals:

- resultaatgericht en kwalitatief werken;
- nemen van initiatieven;
- inzet en doorzettingsvermogen;
- het ontwikkelen van een klantgerichte houding;
- aanvaarden van discipline en zich houden aan afspraken;
- luisterbereidheid;
- leergierigheid en belangstelling;
- aandacht voor een milieuvriendelijk beleid en een veilige werkomgeving;
- een verzorgd voorkomen;
- zelfevaluatie en bijsturing;
- ethisch denken en handelen.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

Het verdient aanbeveling de doelstellingen en leerinhouden van Toegepaste economie te behandelen in samenspraak met andere vakken waarin dezelfde thema's behandeld worden. In Toegepaste economie wordt de leerstof, zoals voor alle vakken in de tweede graad Toerisme, vanuit het standpunt van de consument behandeld. Om overlappings te voorkomen, is overleg binnen het lerarenteam onontbeerlijk. Voor de (geïntegreerde) oefeningen dienen concrete voorbeelden genomen te worden. De collega's van de andere vakken kunnen hierbij helpen. Zie hiervoor ook de lijst met nuttige adressen onder de rubriek Bibliografie.

Op het internet vindt je heel wat nuttige informatie.

Regelmatig worden de leerlingen geconfronteerd met de relatie tussen de verschillende leerinhouden zodat ze inzicht krijgen in het economisch en sociaal gebeuren binnen de toeristische sector en de maatschappij. Zoveel mogelijk krijgen de leerlingen de kans om zelfstandig probleemoplossend te werken onder begeleiding van de leraar.

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken

4.1 Inleiding

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

1	Uitleggen waarmee economie zich bezighoudt en dit met concrete voorbeelden illustreren.	Studie- en onderzoeksgebied van economie
2	Situëren van de toeristische sector in de economie.	De toeristische sector in de economie
3	Aantonen van het belang van de toeristische sector binnen de economie.	Het belang van de toeristische sector in de economie
4	Opzoeken en interpreteren van cijfergegevens in verband met economie en de toeristische sector.	Bronnen
Interpretatie van cijfergegevens

DIDACTISCHE WENKEN

Het verzamelen van de cijfergegevens kan gebeuren in samenwerking met de leerkracht(en) toerisme.

- 4 Cijfergegevens opzoeken en interpreteren kan gekaderd worden binnen het thema in Toerisme dat de leerlingen op dat ogenblik behandelen bijvoorbeeld kusttoerisme.

4.2 Het gezin als consument

4.2.1 Behoeften en behoeftebevrediging

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

5	De term "toeristische behoeften" definiëren.
Uitleggen dat de keuze bepaald wordt door het nut, het inkomen en de prijs van de goederen en diensten.	De begrippen: • behoefte(n)• behoeftebevrediging• nut• inkomen• prijs• goederen• diensten
6	De soorten behoeften, ontstaan uit het reismotief opsommen en behoeften herkennen in voorbeelden.	Samenhang tussen soorten behoeften en (reis)motief

7	Behoeften van vrijetijdsbesteding plaatsen in de juiste categorie van behoeften.	Begrippen: • vrije tijd • recreatie • toerisme Relatie tussen vrije tijd, recreatie en toerisme
8	Met voorbeelden aantonen hoe de “vakantiebehoefte” kan bevredigd worden door goederen en diensten.	Behoeftbevestigingsmiddelen
Goederen en diensten: het toeristisch aanbod en het toeristisch product

DIDACTISCHE WENKEN

- 6 Tijdens de excursie binnen het kader van het op dat ogenblik behandelde thema in Toerisme (bv: kusttoerisme) kan een enquête in verband met de behoeften en de behoeftebevrediging van de toerist afgenomen worden en nadien besproken.
 Voor soorten behoeften naar reismotief overleggen met Toerisme.

4.2.2 Reisgedrag

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

9	Statistieken en grafieken betreffende het bestedingspatroon van vakanties lezen en de evolutie van vakantie bestedingen nagaan.	Statistieken en grafieken
Consumptieve bestedingen
Relatie bestedingspatroon en inkomen, vakantieduur, vakantiebestemming, frequentie
10	Illustrezen dat het reisgedrag van de consument mee bepaald wordt door het inkomen.	Begrippen: nominaal, reëel en beschikbaar inkomen
11	Aantonen dat het bestedingspatroon van de consument bepaalt welk gedeelte van het inkomen wordt besteed aan vakanties.	Het vakantiebudget ten opzichte van het gezinsinkomen
12	Aantonen dat de vakantieplanning van de consument mee bepaald wordt door het totale vakantiebudget.	
13	Aantonen dat het reisgedrag van de consument wordt bepaald door de prijs en de kwaliteit van de verschillende vakantieaanbiedingen.	Prijs en kwaliteit
Prijsverschillen in de toeristische sector
14	Verwoorden welke andere factoren dan de hierboven vermelde het reisgedrag van de consument nog beïnvloeden.	Beïnvloeding via: • reclame • politieke gebeurtenissen • natuur: weer, verschijnselen, • ...

DIDACTISCHE WENKEN

- 13 De infrastructuur van een toeristische bestemming (bereikbaarheid, transportmogelijkheden, logies, accommodatie bepalen mee de kwaliteit en bijgevolg ook de prijs.
- 11 t/m 13 Leg de nadruk op het feit dat bij een groter of stijgend inkomen een groter deel kan besteed worden aan "vakanties".
Gebruik recent cijfermateriaal dat aansluit bij het thema dat op dat ogenblik in Toerisme aan bod is. Laat leerlingen cijfermateriaal opzoeken (NIS, Eurostat, Provinciale Diensten, Planbureau ...). De nadruk wordt hier gelegd op het kritisch beoordelen van de informatie: Welke informatie wordt precies verwerkt? Hoe zijn de gegevens verkregen? Hoe oud zijn de gegevens? Is het een betrouwbare bron? Welke conclusies kunnen we trekken?

Werk dit uit samen met de leraren 'Toerisme' en Kunst en cultuur.

4.3 Gezin als ontvanger van inkomen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

- 15 Lezen en interpreteren van statistische gegevens in verband met de tewerkstelling in de toeristische sector in een regio.
- 16 Omschrijven en toelichten van de belangrijkste bronnen van inkomen.
- Begrippen:
- inkomen uit arbeid: loon, salaris, ere-
 - loon, commissieloon, winst
 - inkomen uit kapitaal: intrest, huur
 - aanvullend inkomen
 - vervangingsinkomen
- 17 Verwoorden van de samenhang tussen de vorm van beroepsuitoefening en de bron van inkomen.
- Begrippen
- loontrekkende - zelfstandige
 - arbeider - bediende
 - handelaar
 - nijveraar
 - vrij beroep

DIDACTISCHE WENKEN

- 15 Op dit ogenblik zijn statistische gegevens in verband met de tewerkstelling in de toeristische sector vooral beschikbaar voor de regio Antwerpen (de Antwerpse Kempen).
- 17 De leerlingen brengen elementen aan uit de eigen leefsituatie. Voor de toepassing in de toeristische sector kunt u werken met omschrijvingen van concrete beroepsuitoefening (bv. baliemedewerker, reisverkoper ...) om de begrippen zelfstandige, loontrekkende ... en de daarmee samenhangende vorm van inkomen te concretiseren.

4.4 De toeristische dienstensector

4.4.1 Sectorindeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

18 De toeristische sector als dienstensector plaatsen.

LEERINHOUDEN

Vorm van sectorindeling: Primaire, secundaire, tertiaire en quataire sector
De plaats van de toeristische sector daarin

4.4.2 Kopen van toeristische producten

LEERPLANDOELSTELLINGEN

19 Verwoorden waar de consument een toeristisch product kan kopen.

LEERINHOUDEN

Toeristische producten
Distributiekkanalen voor toeristische producten:

- touroperator
- reisbureau (open/gesloten)
- vvv-kantoren
- luchtvaartmaatschappij
- hoteluitbaters
-

DIDACTISCHE WENKEN

19 De specifieke verschillen in de distributiekkanalen komen in Toerisme aan bod (ook in de derde graad). Die verschillen zijn niet altijd eenvoudig te duiden en zijn voor de consument meestal ook niet relevant. Een goed gastspreker uit de sector kan deze complexe materie toelichten (Hou wel rekening met wat leerlingen in de tweede graad nodig hebben; een goede afbakening van het onderwerp is noodzakelijk).

Verschillende vormen van toerisme brengen verschillende vormen van distributiekkanalen met zich mee. U kunt de oefeningen laten aansluiten bij het thema dat in Toerisme op dat ogenblik aan de orde is of u kunt een vergelijkende oefening laten maken.

4.4.3 Kopen van een reis

LEERPLANDOELSTELLINGEN

20 Omschrijven van het begrip “verkoop van een reis”.

LEERINHOUDEN

Verkoop van een reis

21 Omschrijven en analyseren van het begrip “verkoopcontract”.

Verkoopcontract

22 Toelichten van de geldigheidsvereisten van een koopcontract (in de toeristische sector).

Geldigheid
Kenmerken

23 Toelichten van de rechten en plichten van koper en verkoper.

Verplichtingen van de partijen

24	Opsommen van de bewijsmiddelen in verband met het kopen van een reis.	Bewijsmiddelen van het kopen van een reis
25	Aanduiden van het tenietgaan van een koopcontract aan de hand van de verkoopvoorwaarden in toeristische brochures.	Tienietgaan van koopcontracten van een reis
26	Verwoorden van de bevoegdheid van de Geschillencommissie Reizen.	Geschillencommissie Reizen: begrip en bevoegdheden

DIDACTISCHE WENKEN

- 20 en 21 Opgelet: in de toeristische sector is het ontstaan van het koopcontract gebonden aan het distributiekanaal.
Bij een reisbureau hebben we:
- contract tussen de consument en het reisbureau bij het opstellen van de bestel bon
 - eigenlijk koopcontract ontstaat pas door de reisbevestiging (contract tot reizen door touroperator)
- 22 t/m 26 De bespreking van de contracten moet beperkt blijven, en geïllustreerd worden met voorbeelden uit bijvoorbeeld de algemene verkoopvoorwaarden uit de brochures van de touroperators en het typecontract reizen van Test Aankoop.
Vertrek van de wettelijke voorschriften. Hou rekening met de “toeristische voorwaarden”. Werk met echte documenten. Neem hiervoor contact op met een reisbureau.
- 26 Het is mogelijk een gastspreker rond het thema geschillencommissie uit te nodigen.

4.4.4 Verkoopdocumenten

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 27 De verschillende stadia van de koop kennen.
- 28 De noodzakelijke documenten in der verkooptransactie herkennen en hun belang aantonen.
O.a. het begrip btw en formuleren wie btw-plichtig is.
- 29 De belangrijkste elementen van de documenten formuleren.
- 30 De wettelijke verplichtingen in verband met de bestelbon en factuur bespreken aan de hand van documenten.
- 31 Het begrip “creditnota” toelichten.
- 32 Toelichten van de berekeningen op de documenten.

LEERINHOUDEN

- prijsaanvraag
 - offerte
 - bestelling
 - betaling
 - klachtenbehandeling
- Bestelbon
Verkoopfacturen
Wettelijke verplichtingen
- Creditnota: begrip en voorbeelden
- Elementen die meespelen in de prijsberekening:
- specifieke kortingen: leeftijd, duur, periode, vroe-

ge boekingen, honeymoon ...

- kosten
- vervoer
- verzekeringen
- btw

DIDACTISCHE WENKEN

27 t/m 32 Gebruik verschillende documenten uit de toeristische sector. Gebruik documenten die aansluiten bij het thema dat op dat ogenblik in Toerisme behandeld wordt.

28 en 32 Een overzicht van de toegepaste btw-tarieven in de toeristische sector worden gegeven maar niet verder toegelicht.

4.5 Verzekeringen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 33 Het begrip verzekering omschrijven.
- 34 De kenmerken van verzekeringen omschrijven.
- 35 De verplichtingen van de partijen opsommen en toelichten.
- 36 Weten welke risico's gedekt worden door de annulatie-, de bijstands- en de bagageverzekering.
- 37 De verschillende distributiekanaalen voor het afsluiten van een verzekering opnoemen.
- 38 De weerslag van de keuze van verzekering op de kostprijs van een reis illustreren.

LEERINHOUDEN

- Begrip verzekeringen
- Kenmerken
- Verplichtingen van de partijen
- Verzekeringen voor de consument in de toeristische sector:
- annulatieverzekering
 - reisbijstand
 - bagageverzekering
- Distributiekanaalen: reisbemiddelaar, reisagent
- inclusief toeristisch product
 - eventueel uitbreiding
 - rechtstreeks bij verzekeraar
- De weerslag van de verzekeringspolis op de kostprijs van de reis

DIDACTISCHE WENKEN

33 t/m38 Vertrek van algemene documenten en laat voorbeelden zien uit de toeristische sector. We spitsen ons niet toe op het reproduceren van kenniselementen. Een spreker kan uitgenodigd worden.

34 t/m 36 Vertrek van de algemene principes.

De bekommernis om praktisch te blijven blijft gelden. Via een eenvoudige polis die in een reisbureau wordt gebruikt, kunnen een aantal begrippen worden uitgelegd.

OMOB, en het Centrum voor Informatie in Assuranties stellen een map voor leraren ter beschikking.

4.6 De consument betaalt zijn reis

LEERPLANDOELSTELLINGEN

39 De betalingsmodaliteiten onderscheiden.

40 De betalingsdocumenten correct invullen .

41 De informatie op een rekeninguittreksel interpreteren.

42 Het gebruik van betaalmiddelen en kredietkaarten in binnen- en buitenland toelichten .

LEERINHOUDEN

Rechtstreekse betaling: chartaal geld
Betaling en inning door tussenkomst van een financiële instelling: giraal geld

Stortings- en overschrijvingsformulier

Rekeninguittreksel

Elektronisch geld: betaal- en kredietkaarten

DIDACTISCHE WENKEN

39 t/m 42 Vertrek van de situatie van de leerlingen (een rekening bij een financiële instelling?). Benadruk de correcte invulling van de betalingsformulieren. Geef de leerlingen de nodige tips bij het gebruik van krediet- en betaalkaarten. De consument ontvangt na gebruik van de kredietkaarten maandelijkse facturen die best nauwkeurig gecontroleerd worden. Wijs op de betalingsmodaliteiten en op de dure kredietmogelijkheden.

42 De protonkaart is een betaalkaart.
Het verdient aanbeveling op het einde van het jaar een geïntegreerde oefening te voorzien waarin de verschillende vaardigheden en kenniselementen die leerlingen voor Toegepaste economie verworven hebben, aan bod komen (We gaan op reis: documenten ontleden, voorschot en saldoberekeningen, betalingen,...)

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

5 Evaluatie

Alhoewel de evaluatie tot de autonomie van de Inrichtende Macht behoort vermelden we toch enkele voorstellen voor de evaluatie van Toegepaste economie.

Wat de evaluatie van de doelstellingen uit het leerplan Bedrijfsbeheer betreft verwijzen we naar het betrokken leerplan D/1996/0279/067 en meer specifiek naar de punten:

- 1 Inleiding
- 2 Achtergrond en betekenis
- 6 Evaluatie en studiebekrachtiging
- 7 Didactische wenken.

Gezien de moeilijkheidsgraad van een aantal begrippen en situaties is het wenselijk de evolutie van de leerlingen regelmatig te evalueren. Deze evaluatie kan zowel mondeling, schriftelijk, tijdens of na de les gebeuren. Hiervoor kan ook gewerkt worden met individuele of groepstaken. De leerlingen hebben het recht voor de evaluatie op de hoogte te zijn van beoogde doelstellingen, vaardigheden en/of attitudes per evaluatiebeurt. Leerlingen moeten immers getraind worden om constant informatie te raadplegen. Vele onderdelen komen dan ook in aanmerking voor permanente evaluatie.

6 Minimale materiële vereisten

De lessen vinden in principe plaats in een vaklokaal (dat voor alle toeristische vakken gebruikt wordt), dat ruimte moet bieden en waar materiaal voorhanden is om simulaties uit te voeren (bv. mogelijkheid om telefoongesprekken te simuleren). De herschikking van banken moet snel en gemakkelijk kunnen verlopen. Dit lokaal kan het vaklokaal toerisme zijn. In een multimediaruimte moet beschikbaar zijn: overheadprojector, video, eventueel andere audiovisuele middelen en computers met internettoegang, zodat de leerlingen gebruik kunnen maken van ict-mogelijkheden.

7 Bibliografie

HUITEMA, J., RAMAECKERS, F., Effectief Economie Onderwijs, Dekker & van de Vegt, Assen, 1993.

ROMBOUTS, G., Dr., VERBERCKT, F., Didactiek van de handels- en economische wetenschappen, De Sikkel, Malle, 1989.

De Verzekeringen - dossier ten behoeve van het onderwijs - Centrum voor informatie in Assuranties.
Test Aankoopmagazine.

Kreo, VZW, Vakantiegenoegens.

Trefpunt economie.

Touring, maandblad van touring club en touring wegehulp.

Tips en Advies:

- Handelaar
- Verkopen

Nuttige adressen

Centrum voor Informatie in Assuranties, de Meeûsplantsoen 29, 1040 Brussel.
Tel.: 02 547 56 11

Kreo, vzw Vakantiegenoegens, Wetstraat 121 1040 Brussel.
Tel.: 02 237 37 14; Fax 02 237 37 58 e-mail: kreo@acw.be

Test Aankoopmagazine, Hollandstraat 13, 1060 Brussel.
Tel.: 02 542 32 11; Fax: 02 542 35 13.

Tips en Advies uitgeverij Indicator, Tiensesteenweg 296 3000 Leuven.
Tel.: 016 35 99 00; Fax: 016 35 99 11 e-mail: infor@indicator.be

Touring, Wetstraat 44, 1040 Brussel.
Tel.: 02 233 25 55; Fax: 02 233 22 16 - info lijn 02 233 22 20
e-mail: club.touroperator@touring.be

NCMV, De organisatie voor zelfstandige ondernemers, Spastraat 8, 1000 Brussel .
Tel.: 02 238 05 1; Fax: 02 231 16 22
Centrale ledendienst: Rudie Van Der Snickt, Tel.: 02 238 05 62, Fax: 02 230 93 54
e-mail: info@ncmv.be

Trefpunt Economie, Ministerie van Economische Zaken Nijverheidsstraat 6, 1000 Brussel.
Fax: 02 513 46 57

Euroruimte, Ministerie van Economische zaken.
Tel.: 0800/90804; Fax: 02 512 18 85, e-mail: euro-mez@pophost.eunet.be

Inlichtingen openbaar vervoer: Spoorwegen (NMBS), Tel.: 02 555 25 55
Stads- en streekvervoer in Vlaanderen (De Lijn).

- Antwerpen 03 218 14 06
- Limburg 011 85 03 03
- Oost-Vlaanderen 09 210 94 91
- West-Vlaanderen 059 56 53 53
- Vlaams-Brabant 02 526 28 28

Stads- en streekvervoer in Wallonië (TEC).

- La Louvière 064 22 21 81
- Mons 065 38 88 15
- Tournai 065 22 33 12
- Charleroi 071 23 41 15
- Verviers 087 33 91 46
- Liège 04 361 94 44
- Luxemburg 061 23 00 81
- Namen 081 25 35 55
- Waals-Brabant 010 23 53 53

PLANBUREAU: www.plan.be

Economie

Ministerie van Economische zaken: mineco.fgov.be

Verbond van Belgische Ondernemingen www.vbo.feb.be

Verbond der Kamers van Koophandel: www.cci.be

Beurs van Brussel: www.beurs.be

Belgische Regering: Belgische Federale Regering on line: belgium.fgov.be

Trefpunteconomie Ministerie van Economische Zaken, Nijverheidsstraat 6, 1000 Brussel.
Fax 02 513 46 57
Euroruimte Ministerie van Economische Zaken. Tel. 0800/90804 - Fax 02 512 18 85
e-mail: euro-mez@pophost.eunet.be

De financieel economische tijd
site: <http://www.tijd.be>

Zelfstandig ondernemen
NCMV de organisatie voor zelfstandige ondernemers
Spastraat 8
1000 Brussel
Tel. 02 238 05 11
Fax 02 231 16 22
Centrale ledendienst
Tel. 02 238 05 62
Fax 02 230 93 54
e-mail: info@ncmv.be
site: <http://www.ncmv.be>

NCMV-Internationaal
Lange Steenstraat 10
8500 Kortrijk
Tel. 056 26 44 88
Fax 056 26 44 89
e-mail: ncmv.internationaal@kmonet.be

de site <http://www.sip.be/dpb/econ.htm> bevat heel veel gegevens over economie, recht ...

TOERISME

TWEEDE GRAAD TSO

TOERISME

**Eerste leerjaar: 6 uur/week
Tweede leerjaar: 6 uur/week**

Inhoud

Het vak Toerisme	51
1 Beginsituatie.....	51
2 Algemene doelstellingen	51
3 Algemene pedagogisch-didactische wenken	52
4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen	52
4.0 Overkoepelende leerplandoelstellingen	53
4.1 Thema 1: Kusttoerisme	54
4.2 Thema 2: Wintersporttoerisme	57
4.3 Thema 3: Natuurtoerisme	60
4.4 Thema 4: Cultuurhistorisch toerisme en citytrips	64
5 Evaluatie	66
6 Minimale materiële vereisten	66
7 Bibliografie	67

Het vak Toerisme

Het vak Toerisme is opgebouwd rond een aantal thema's, die een breed spectrum van de toeristische wereld ter sprake brengen. Invalshoek voor dit vak in de hele tweede graad is "de toerist als consument". Deze benadering laat toe te vertrekken van de ervaring van leerlingen zelf en van hun directe omgeving.

In elk van de thema's komen een aantal aspecten terug: de analyse van de behoeftevrage, de situering in en de geografische studie van specifieke regio's, de bereikbaarheid, de toeristische analyse van bepaalde bestemmingen, het verwerven en hanteren van informatie.

Sommige van de terugkerende doelen zijn gegroepeerd in een rubriek "overkoepelende doelstellingen", die in elk van de thema's aan bod moeten komen.

Het vak Toerisme is uitgeschreven voor zes wekelijkse lestijden: daardoor ontstaat er voldoende ruimte om de leerlingen zelf aan het werk te zetten. Er is geen afzonderlijk vak Praktijk voorzien. De studie van toeristische en recreatieve ruimten, van aspecten van toeristische organisatie en de praktijkoefeningen moeten geïntegreerd gegeven worden, bij voorkeur door één leraar. Voor praktijk zal hij nauw moeten samenwerken met de leraren Informatica, Toegepaste economie, Kunst en Cultuur en Communicatietechnieken. Ideaal is het wanneer ook het oefenen van communicatieve vaardigheden, zoals aangeleerd in de lessen Nederlands en Moderne Vreemde Talen, in de oefeningen geïntegreerd kan worden.

1 Beginsituatie

Zie ook de rubriek 5 Instroom van leerlingen/Beginsituatie in het Algemeen deel.

Het vak Toerisme is voor alle leerlingen nieuw. In klassen waar leerlingen instromen in het tweede leerjaar, zal er over moeten worden gewaakt dat deze leerlingen de achterstand die ze hebben opgelopen, kunnen inhalen.

2 Algemene doelstellingen

De leerlingen moeten kunnen uitleggen welke motieven aan de basis liggen van verschillende soorten toerisme of recreatie en de motieven in verband brengen met vormen van toeristisch-recreatief gedrag. Hoewel ze hier nog niet de positie van verkoper innemen, maken ze toch kennis met adviesmogelijkheden omtrent een toeristische bestemming.

Ze leren toeristische bestemmingen situeren. Hierdoor ontwikkelen zij het ruimtelijk beeld in functie van de afstand van de bestemming, de relaties tussen verschillende toeristische centra, de ligging van toeristische centra ten opzichte van elkaar ...

Ze bestuderen de bereikbaarheid van toeristische bestemmingen en leren alternatieven te zoeken, zowel voor transportmiddelen, als voor reisroutes.

Vertrekkend vanuit de analyse van een toeristische bestemming verwerven de leerlingen inzicht in de opbouw van een specifiek toeristisch centrum. Door de inventarisatie van het toeristisch aanbod, zowel natuurlijk als man-made, leren zij verschillen tussen de centra herkennen en beschrijven.

Door de (positieve én negatieve) effecten van het toerisme op de lokale bevolking, op de natuur, op de economische ontwikkeling van een streek te inventariseren leren de leerlingen een gezonde kritische houding aan te nemen tegenover het pure consumentengedrag en worden ze er toe aangezet om een toeristisch-recreatief gedrag te ontwikkelen dat rekening houdt met ieders welzijn.

Om dit alles goed te kunnen doen, moeten de leerlingen ook een aantal begrippen uit de wereld van het toerisme kennen en in staat zijn informatie te verzamelen en verwerken.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

In principe kan de volgorde van de thema's vrij bepaald worden. Gezien de leeftijd van de leerlingen lijkt het logisch dat kusttoerisme en wintersporttoerisme in het eerste leerjaar worden aangeboden, en cultuurtoerisme en citytrips in het tweede leerjaar. Het thema natuurtoerisme kan gemakkelijk gesplitst worden en deels in het eerste leerjaar, deels in het tweede leerjaar van de tweede graad worden aangeboden.

Het vak Toerisme biedt de leraar zeer veel mogelijkheden om de interesse van de leerlingen voor het toerisme en de recreatie te wekken en te doen groeien. Bij heel wat van de te behandelen items kan hij vertrekken van de eigen ervaringen van de leerlingen en deze kaderen in een bredere context van een of andere vorm van toerisme.

In het leerplan voor de tweede graad staat de toerist als consument centraal. Alle doelstellingen en inhouden moeten hieraan getoetst worden, ook degene die de leraar zelf aan het geheel wenst toe te voegen. De leerlingen leren de toeristische sector kennen zoals hij voor de toerist relevant is, maar ze zullen meer weten dan de doorsnee toerist, omdat hun kennis in een ruimer kader wordt geplaatst en omdat ze de verschillende facetten en vormen van toerisme leren kennen en niet alleen datgene wat ze uit eigen ervaring kennen.

Vertrekkend van representatieve voorbeelden (frequent voorkomende bestemmingen in reisbrochures) kan de leraar algemeenheden scheiden van specificiteiten.

Door de afwezigheid van ruimtelijke limieten kunnen voorbeelden zowel uit het buitenland als uit het binnenland besproken worden. Het verdient echter de aanbeveling ook Belgische (Vlaamse) bestemmingen ter sprake te brengen.

Uiteraard wordt er praktisch gewerkt aan de hand van kaarten, brochures, video, Internet ... (zie hiervoor de overkoepelende leerplandoelstellingen).

Voor het vak Toerisme zijn 6 wekelijkse lestijden voorzien. Deze mogen in geen geval louter aan theoretische vorming worden besteed. De leerlingen moeten ruim de tijd krijgen om de vaardigheden die in het leerplan aan bod komen, te verwerven door al doende te leren. Excursies kaderen hier in, daarom zijn ze ook verplicht. Maar er zijn tal van andere mogelijkheden om leerlingen in de klas en daarbuiten actief aan het werk te zetten rond oefeningen die hen helpen de doelen te realiseren (bv. leren reserveren, enz.).

Het gedeelte praktijk moet de koppeling met andere toeristische vakken maken - zoals Kunst- en cultuur, maar scheidt ook de mogelijkheid Nederlands en Moderne Vreemde Talen geïntegreerd te gebruiken.

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

Vooraf:

- De hier geformuleerde doelstellingen zijn leerplandoelstellingen. De meeste ervan kunnen niet in één les gerealiseerd worden, omdat ofwel de beoogde vaardigheid meer tijd vraagt, ofwel de bijbehorende leerinhouden niet in één les kunnen behandeld worden. Leerplandoelstellingen kunnen dan ook meestal worden opgesplitst in meerdere lesdoelstellingen.
- Het staat de leraar vrij om de beoogde doelen anders te ordenen, maar hij moet er wel voor zorgen dat ze allemaal gerealiseerd worden.
- In de tweede graad Toerisme zijn **excursies verplicht**. Ze moeten nauw aansluiten bij de thema's van het vak Toerisme, maar ook de overige toeristische vakken moeten er zoveel als mogelijk aan bod komen. De leerlingen moeten er actief bij betrokken worden: ze bieden immers een uitstekende kans om de praktische aspecten van de studierichting uit te werken. Scholen bepalen zelf hoe ze de excursies uitwerken, maar het is bijvoorbeeld mogelijk om van de eigenlijke excursie, samen met de voorbereiding ervan en de verdere verwerking op school, in een soort project te maken.

4.0 Overkoepelende leerplandoelstellingen

Deze leerplandoelstellingen moeten in de verschillende thema's aan bod komen, telkens gekoppeld aan specifieke leerinhouden van het thema. Op die manier krijgen de leerlingen de kans typische vaardigheden in te oefenen. Deze doelstellingen kunnen maar ten volle gerealiseerd worden via praktijkoefeningen.

- 4.0.1 Bronnen van diverse aard raadplegen met het oog op het beantwoorden van een concrete vraag (Onder andere brochures, reisgidsen tijdschriften, Diensten voor Toerisme, ambassades en consulaten, VVV-kantoren, het internet, beurzen, ...).
- 4.0.2 Brochures en gidsen lezen en gebruiken.
- 4.0.3 Bereidheid tonen om de actualiteit inzake toerisme te volgen.
- 4.0.4 Verschillende soorten kaarten onderscheiden, lezen en interpreteren (o.a. schaal en legende, afstanden op een kaart, ...).
- 4.0.5 Eenvoudige trajecten of routes uitstippelen, in kaart brengen, beschrijven.
- 4.0.6 Alternatieve routes opzoeken bij wegenwerken, ongevallen, slechte weersomstandigheden.
- 4.0.7 Informatie opzoeken betreffende het weer en ze in verband brengen met concrete reizen of uitstappen.
- 4.0.8 Afstanden en reistijden berekenen, gebruik makend van uurtabellen, spoorboekjes, en dergelijke.
- 4.0.9 Eenvoudige prijsberekeningen maken.

DIDACTISCHE WENKEN

Het is de bedoeling bovenstaande doelen in elk van de thema's aan bod te laten komen. Voor de meeste doelen is dat vrij gemakkelijk te realiseren: de leerlingen krijgen bij elk thema gelijkaardige opdrachten in verband met raadplegen en hanteren van bronnen, lezen van kaarten, uitstippelen van routes, en dergelijke. De opdracht worden gekoppeld aan een item van het thema. De moeilijkheidsgraad van de opdracht neemt in de loop van de tweede graad toe: dat kan door een meer complexe opdracht te formuleren, of door de leerlingen zelfstandiger te laten werken. Leerlingen die langer begeleiding nodig hebben, of meer tijd nodig hebben om een vaardigheid te verwerven, krijgen andere opdrachten dan zij die sneller vorderen.

De bereidheid van leerlingen om de actualiteit te volgen (4.0.3) moet herhaaldelijk een aanzet krijgen. Een voorbeeld: met het oog op de geplande excursies, kan men de klas in groepjes verdelen, die elk voor één van de gekozen bestemmingen een heel jaar moeten volgen wat er gepubliceerd wordt (kranten, diverse tijdschriften, het internet, radio en televisie, enz.).

Het Project Klavertje Drie (opgezet door het Departement Onderwijs) beoogt de interverbondenheid tussen de gemeenschappen in België te bevorderen onder meer door uitwisselingen mogelijk te maken tussen scholen uit de drie landsgedeelten. Het lijkt op zijn minst nuttig dat elke school met Toerisme in de 2de graad met een of meer scholen uit het Frans-, respectievelijk Duitstalige landsgedeelte een intensere samenwerking opzet, omdat op deze wijze kan worden tegemoet gekomen aan een reeks doelstellingen uit dit leerplan. Bij voorkeur wordt een school gekozen die ook in de toeristische sector actief is, niet te ver afgelegen is (kostprijs) en zelf ook uit is op interculturele uitwisselingen/activiteit. (Informatie ook bij de Dienst voor Europese projecten van het VVKSO)

Leg bij die activiteiten uitdrukkelijk de band met het Vakoverschrijdend thema Sociale vaardigheden. Plan dus ook een activiteit vroeg in het schooljaar. Ook binnen het thema Opvoeden tot burgerzin zijn hier ruime mogelijkheden.

4.1 Thema 1: Kusttoerisme

- De overkoepelende leerplandoelstellingen uit 4.0 moeten aan dit thema gekoppeld worden.
- De **excursie** die aansluit bij dit thema heeft vanzelfsprekend een **kuststreek** als bestemming.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

1 Motieven voor kusttoerisme opsommen.

2 De verschillende zones van een kuststreek herkennen en situeren op foto en op kaart.

3 De belangrijkste Europese kusttoeristische streken op kaart kunnen situeren.

4 De ontwikkeling van het kusttoerisme bespreken in relatie met klimaat / weer / kustvorm.

5 Enkele kritische kanttekeningen maken van de kust.

6 In verband met kusttoerisme bronnen met statistisch materiaal raadplegen en interpreteren. Zelf statistische gegevens grafisch kunnen voorstellen.

7 Minstens twee belangrijke kusttoeristische regio's bespreken het vlak van hun natuurlijk en hun man-made aanbod.

LEERINHOUDEN

Analyse van de behoeftevraag:

- klimaat
- kust
- strand/zee/duinen/meren ...
- recreatieve en animatiemogelijkheden
- natuur
- rust
- excursiemogelijkheden
- ...
- zee
- strand
- duinen
- accommodatie- en servicezone
- het achterland
- kusttoeristische streken in Europa
- kaartgebruik
- ontwikkeling van het kusttoerisme
- klimaat en weer in diverse Europese kuststreken
- kustvormen
- massatoerisme
- verkeersdrukte
- impact op de lokale bevolking
- milieuproblematiek
- bronnen met statistisch materiaal
- eenvoudige grafische voorstellingen in overleg met Informatica)
- kusttoeristische regio's in Europa (naar keuze, inclusief de Belgische kust)
- natuurlijk aanbod:
 - zee
 - strand
 - duinen
 - strandmeren

- baaien
 - ...
 - man-made aanbod:
 - pretparken
 - musea
 - wandel-, fiets-, autoroutes
 - culturele evenementen
 - gastronomie
 - ...
 - reisformules:
 - alles self made
 - boeking van transport
 - boeking van transport en verblijf
 - ...
- 8 In de gekozen regio's de belangrijke centra lokaliseren en excursiemogelijkheden opzoeken.
- belangrijke centra in de gekozen regio's
 - excursiemogelijkheden vanuit belang rijke badplaatsen
- 9 Diverse aspecten van transport naar kusttoeristische regio's kunnen bespreken.
- transportmiddelen:
 - eigen wagen
 - autocar
 - trein
 - ferrydiensten
 - vliegtuig (charter)
 - bereikbaarheid:
 - het Europees autowegennet
 - tolgelden, alternatieve wegen
 - wegeninformatie
 - belangrijke reisroutes voor wagens, trein
 - belangrijke luchthavens voor de besproken kusttoeristische regio's
 - belangrijke ferryhavens voor de besproken kusttoeristische regio's
- 10 Verschillende routes kunnen uit stippelen naar een kusttoeristische bestemming in Europa.
- verschillende routes bijvoorbeeld de snelste, de mooiste, de gemakkelijkste, de goedkoopste ...
 - berekenen van afstanden, reistijden en kostprijzen
- 11 Urentabellen raadplegen.
- urentabellen: autocartabellen, nationale en internationale spoorboekjes, Thomas Cook timetables op papier en digitaal

- 12 De impact van grensovergangen op het toerisme toelichten.
- landsgrenzen
 - transitzones
 - Schengen-akkoord

DIDACTISCHE WENKEN

Zie ook de rubriek *Algemene Pedagogisch-didactische wenken (punt 3)*.

Onderstaande wenken zijn suggesties: ze willen de (beginnende) leraren helpen om leerplandoelstellingen en leerinhouden uit te werken op een manier die de zelfwerkzaamheid van de leerlingen bevordert. De combinatie denken en doen, typisch voor het tso, is noodzakelijk om de lessen te laten slagen en de leerlingen op een actieve manier te laten leren. Wat ze zelf gevonden hebben, onthouden ze veel beter dan alles wat ze horen van iemand die "doceert". Het gaat er in de eerste plaats om de leerlingen vertrouwd te maken met de professionele wereld van het toerisme en de belangstelling die ze hiervoor tonen door deze studierichting te kiezen, nog te doen toenemen. Leerstof, in de traditionele betekenis, is van belang, maar speelt niet de hoofdrol. De leerlingen moeten vooral leren met kennis omgaan.

Een voorstel:

Op het einde van de kennismakingsles, geef je de leerlingen een opdracht, die dienst doet als uitgangspunt voor de analyse van de behoeftevraag. De leerlingen houden een kleine enquête, bijvoorbeeld op de speelplaats. Ze vragen aan een aantal leerlingen en leraren of zij wel eens hun vakantie doorbrengen aan de kust, waarom ze dat doen en waar ze dan naar toe gaan. De leerlingen zijn dan betrokken bij het lesgebeuren, en de leraar beschikt meteen over materiaal dat de leerlingen zelf hebben aangebracht. Als je de leerlingen ook vraagt te noteren hoeveel mensen ze ondervraagd hebben, en hoeveel van de ondervraagden vakantie nemen aan de kust, kan je dat materiaal ook nog gebruiken om een kleine statistiek te maken (6). Ook in het vak Economie is sprake van werken met een enquête: onderlinge afspraken zijn dus nodig.

Voor de analyse van de behoeftevraag (1) kan je dan starten van de opsomming uit hun enquête, die laten ordenen en kijken of de leerlingen ze kunnen verbinden met de aspecten die bij de leerinhouden ter sprake komen.

(2) vraagt zeker een theoretische achtergrond. Toch is het wellicht mogelijk ook hier te vertrekken van wat de leerlingen hebben genoteerd: sommige ondervraagden zullen verwijzen naar zee, strand en duinen, anderen worden dan weer meer aangesproken door wat in de servicezone te beleven valt, enz. De leraar kan hiernaar verwijzen, en de theorie daarop laten aansluiten. Om de doelstelling te realiseren, moet de theorie gevolgd worden door tal van oefeningen. De leraar kan zelf kaarten en foto's meebrengen voor oefeningen in de klas. In een tweede fase kunnen de leerlingen de opdracht krijgen zelf een aantal foto's te zoeken waarop één of meer van de zones te zien zijn. Als er voldoende tijd is kunnen de leerlingen een collage maken met foto's (en kaarten, of kopieën ervan), waarop ze dan elementen van de theorie aanbrengen. Leerstof vastzetten gebeurt niet alleen door te "blokken".

De bestemmingen die door de ondervraagden genoemd werden, vormen dan weer een aanknopingspunt voor (3): situeren op kaart. Hoeveel van de genoteerde bestemmingen kennen de leerlingen? Welke kunnen ze zelf situeren? - Je kan de lijst ook verdelen en de leerlingen in groepjes van twee of drie een aantal plaatsen laten zoeken op kaart. Nadien klassikaal systematiseren.

Mogelijkheden voor de uitwerking van (5): klasgesprek, stellingenspel, of bespreking van een goed maar eenvoudig artikel hierover. In elk geval moet achteraf afgesproken worden wat de leerlingen hierover precies moeten onthouden. Klasgesprek of stellingenspel zijn immers niet het doel: de leerlingen moeten zelf kritische kanttekeningen leren maken.

Nog altijd gebruikmakend van het enquêtemateriaal laat je de leerlingen een kleine grafiek maken (6) van aantal ondervraagden, aantal kustgangers, verspreid over diverse bestemmingen. Werk samen met de leraar Informatica: misschien kunnen de leerlingen de grafiek al op computer maken. De zelf gemaakte grafiek kan vergeleken worden met één uit een typische bron (bv. Belgisch instituut voor statistiek): zijn er verschillen? Vanwaar komen ze? - Dit soort oefeningen moet natuurlijk geregeld herhaald worden, wil je bereiken dat de leerlingen de vaardigheden echt verwerven. Je kan een dergelijke oefening ook combineren met taal: laat ze een Franse of Britse

bron gebruiken en vergelijk de Belgische cijfers met die van een ander land. Weer een nieuwe oefening! In het eerste deel van de lessenreeks werken we vanuit materiaal dat de leerlingen bijeen brengen, en dat aanleiding geeft tot verdere zelfwerkzaamheid. De leraar brengt de noodzakelijke leerstof aan op het ogenblik dat leerlingen ze nodig hebben om zinvol verder te kunnen.

Het tweede deel van de lessenreeks, (7), (8) en (9), zou dan weer kunnen starten met een stuk theorie: de leraar brengt aan welke aspecten men moet bekijken, wil men een regio bespreken vanuit toeristisch oogpunt. Hij bespreekt samen met de leerlingen een regio naar keuze. Hij kan de leerlingen achteraf een goed overzicht meegeven op papier, als inspiratiebron voor de groepsopdracht: zelf, onder de leiding van de leraar, ook een kustregio bespreken. Hiervoor moeten de leerlingen informatie zoeken en daarbij gebruik maken van verschillende bronnen (4.0.1 en 4.0.2).

(10) en (11) vragen om veel oefeningen. Geef de leerlingen concrete opdrachten, zo mogelijk verschillende, gelijkaardige opdrachten voor verschillende groepjes. Laat hen noteren hoe ze te werk gaan, en vooral welke dingen niet lukken. Laat ze samen zoeken welke kennis ontbreekt om de opdrachten goed of vlot te kunnen volbrengen. Indien nodig ondersteunende theorie geven, gevolgd door een nieuwe oefening. Samenwerking met de leraren wiskunde en informatica is sterk aan te bevelen: manuele berekening of opzoekwerk naast het elektronische of geautomatiseerde leggen kan heel leerrijk zijn.

Doelstelling (12) vraagt weer om een theoretische achtergrond. Daarna zou eigenlijk een soort geïntegreerde oefening moeten komen waarbij leerlingen (alleen of in groepjes) een werkstuk maken waarin het hele thema aan bod komt. Zo'n opdracht moet wel heel duidelijk, gericht en afgebakend geformuleerd worden: alle aspecten die moeten verwerkt worden, moeten ook in de opdracht staan. De oefening wordt uitgewerkt onder begeleiding van de leraar (coach!).

Ook een miniproject rond de excursie vormt een schitterende afsluiting: voorbereiding, verslag en verwerking van de excursie kunnen op verschillende manieren (woord, beeld, ...) verwerkt worden.

4.2 Thema 2: Wintersporttoerisme

- De overkoepelende leerplandoelstellingen uit 4.0 moeten aan dit thema gekoppeld worden.
- Verplichte **excursie** naar een **wintersportbestemming**, bijvoorbeeld. de Ardennen.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 1 De belangrijkste wintersporten op sommen, aangeven in welke bronnen hierover informatie te vinden is en die bronnen zelf kunnen gebruiken.
- 2 Motieven voor wintersporttoerisme opnoemen.
- 3 De voornaamste wintersportbestemmingen in Europa kunnen noemen en situeren op kaart.

LEERINHouden

- wintersporten zoals skiën, langlaufen,
 - bronnen als: brochures, gidsen
- Analyse van de behoeftevraag:
- recreatieve en animatiemogelijkheden
 - natuurbeleving
 - rust
 - gezondheid
 - ...
- wintersportbestemmingen: bespreking van minstens twee wintersportgebieden met belangrijke centra, waarvan één in de Alpen
 - kaartgebruik
 - ontstaan en evolutie van het wintersporttoerisme

- 4 Een wintersportplaats kunnen analyseren en bespreken en daarbij bronnen raadplegen.
- geografische context:
 - gebergten en hoogplateaus
 - ijs, sneeuw, gletsjers
 - relatie wintersport - hoogtezones
 - relatie wintersport - hoogteligging
 - man-made aanbod
 - noodzakelijke infrastructuur met het oog op:
 - toegankelijkheid en veiligheid
 - recreatiemogelijkheden
 - gastronomie
 - typering van wintersportcentra
 - winter- en of zomerstation
 - impact van toerisme in wintersportgebieden op:
 - het milieu
 - de lokale bevolking
 - de economie
 - verkeersoverlast
- 5 De belangrijkste reisroutes naar representatieve wintersportgebieden in kaart brengen.
- wintersportgebieden zoals besproken.³
 - bergpassen en tolwegen
 - alternatieve wegen (**U**)
- 6 Transportmogelijkheden voor het wintersporttoerisme bespreken.
- Transportmiddelen:
- eigen wagen
 - autocarpendel: organisatie van pendeldiensten
 - trein: seizoentreinen, tandradtreinen
 - vliegtuig
- 7 Diverse logiesvormen op winter sport bestemmingen bespreken in relatie met doelgroepen, reismotieven en kostprijs.
- Logiesvormen:
- hotel
 - huurwoningen
 - trekkershut
 - zimmer frei
 - ...
- 8 Een aantal reisformules en toeristische producten eigen aan het wintersporttoerisme toelichten op basis van beschikbare informatie (o.a. brochures).
- Reisformules:
- niet-georganiseerde reizen
 - georganiseerde reizen
- Toeristische producten:
- skipas
 - skimateriaal
 - ...

DIDACTISCHE WENKEN

Zie ook punt 3: Algemene Pedagogisch-didactische wenken en de inleiding op de wenken bij het thema Kusttoerisme.

Om de leerlingen zelf aan het werk te zetten, kan je vertrekken van een kleine opdracht: Elke leerling antwoordt kort op volgende vragen: "Veronderstel dat je zelf op wintervakantie wil gaan. Waar wil je naar toe?"

Wat wil je daar gaan doen?

Welke informatie zou je willen krijgen van je reisagent?"

Op basis van de antwoorden kan een klassikaal overzicht gemaakt worden van

- een reeks wintersportbestemmingen;
- soorten wintersporten en andere activiteiten op een wintersportbestemming;
- motieven voor wintersporttoerisme;
- vragen die de consument zich stelt (behoefte aan informatie).

Deze oefening geeft een aanzet tot het behandelen van de eerste drie doelstellingen van het thema. De leraar ordent datgene wat leerlingen hebben aangebracht, corrigeert, vult aan, brengt een systematiek aan.

In een tweede fase, aansluitend op doelstelling (1), kan de leraar opdracht geven in brochures, reisgidsen, op het internet, enz ... informatie op te zoeken (eventueel een deel van de opdracht in een andere taal?) en na te gaan wat er in bijvoorbeeld een brochure over een gekozen wintersportgebied méér staat dan wat de leerling zelf aan informatie wenste. In groepjes kunnen de leerlingen dan proberen te zoeken waarom die informatie gegeven wordt: welke toeristen zouden hiervoor interesse hebben? Waarom? Zou het hun eigen keuze voor een vakantiebestemming beïnvloeden? Waarom wel of waarom niet? Op die manier wordt de studie van motieven (2) uitgediept. Deze oefening biedt ook de mogelijkheid over te stappen naar de doelstelling (4): analyse van een wintersportplaats.

De leerlingen proberen de informatie die ze over een bestemming gevonden hebben te ordenen. In de meeste gevallen zal het nodig zijn dat de leraar vooraf de nodige categorieën opgeeft: bijvoorbeeld geografische context, man-made aanbod, infrastructuur, Daarop kan een meer theoretische les volgen over de verschillende elementen van analyse.

Wat betreft impact van toerisme op wintersportgebieden, zou men videofragmenten met elkaar kunnen (laten) vergelijken: een stukje uit een toeristisch programma, dat over een bestemming veel positieve gegevens aanbrengt en een fragment uit een kritische hoek (bv. milieubeweging) dat factoren bespreekt die minder gunstig beoordeeld worden. Na het bekijken van de fragmenten kunnen de leerlingen een rollenspel spelen, waarbij sommigen pro en anderen contra de uitbouw van een nieuw wintersportcentrum zijn. De leerlingen die niet meespelen vormen het publiek, en geven op geregelde tijdstippen punten: zo kan men nagaan welke spelers op welk moment de boventoon voeren.

(5): Reisroutes. Laat de leerlingen met een routeplanner een reisroute opvragen (overleg met de leraar Informatica) en laat hen daarna de weg uitstippelen op kaart, waarbij ze een aantal door de leraar opgegeven elementen moeten verwerken.

Je kan ook een deel van de klas de oefening laten maken als hierboven en de anderen van meetaf aan zelf de weg laten uitstippelen op kaart. Nadien vergelijken bespreken: zijn er verschillen? Vanwaar komen die (bv. een leerling kende de weg, en gaf de hem vertrouwde route op, die door het gezin altijd gevolgd wordt, naar die minder gebruikelijk is).

Of nog: laat de reisroute zoeken met verschillende routeplanners. De leerlingen zoeken de verschillen, kijken ze na op kaart en proberen een verklaring te vinden.

Varianten: een bestaande reisroute opgeven. De leerlingen moeten een variatie zoeken waarbij een gezin met kleine kinderen de weg kan onderbreken om te eten op een plek die kindvriendelijk is. Of nog: een reisroute voor een bepaalde combinatie van transportmiddelen, enz.

Leerlingen zullen de vaardigheid van het routeplannen pas beheersen na veel oefening. Daarom is het belangrijk hiervoor vele varianten te bedenken.

4.3 Thema 3: Natuurtoerisme

Deel 1 Natuurtoerisme in België

(in principe bedoeld voor het derde trimester van het eerste leerjaar van de tweede graad)

- Verplichte excursie naar een toeristisch relevant natuurgebied, bijvoorbeeld heidelandschap in Limburg voor deel 1.
- De overkoepelende leerplandoelstellingen uit 4.0 moeten aan dit thema gekoppeld worden.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

1	Motieven voor natuurtoerisme op sommen.	Motieven: • combinatie natuur en actieve recreatie• combinatie natuur en gezondheid• combinatie natuur en rust
2	Een aantal begrippen in verband met natuurtoerisme omschrijven en correct gebruiken.	Begrippen als: • natuurtoerisme• natuurpark• natuureservaat• regionaal (natuur-)landschap• ...
3	Het verband aangeven tussen toerisme en klimaat, landschapsvorm, fauna en flora.	• landschapsvormen: onder andere rivier werking, glaciële verschijnselen, grotten, erosievormen• verbanden tussen landschapsvorm en toeristisch gebruik• verband klimaat - toerisme• aantrekkingskracht van fauna en flora• toepassing op een natuurgebied naar keuze in België
4	Voor natuurgebieden in België enkele bijkomende attractiefactoren kunnen aangeven en toelichten.	Attractiefactoren als: • de nabijheid van recreatie- en verblijfsparken• de nabijheid van, (kunst)steden• de aanwezigheid van industriële archeologie
5	De belangrijkste regio's voor natuurtoerisme in België op kaart kunnen situeren.	• de natuurtoeristische regio's volgens de officiële indeling van Toerisme Vlaanderen• toepassing op ten minste één regio in België, bijvoorbeeld de Kempen

- 6 Het meest geschikte vervoermiddel kiezen, rekening houdend met bestemming en doelgroep. bestemming: een natuurregio in België
- doelgroep, bijvoorbeeld een gezin, een klas, een groep jongeren, bejaarden, ...
 - vervoermiddel
 - eigen wagen
 - openbaar vervoer
 - georganiseerd vervoer
 - combinaties
 - voor- en nadelen van de verschillende transportmiddelen
- 7 Een gekozen natuurgebied in België toeristisch-recreatief bespreken. Elementen van bespreking, bijvoorbeeld
- natuurcentra in het gebied:
 - situering
 - doel
 - aanbod, bijvoorbeeld van cursussen, tentoonstellingen ...
 - toeristische organisatie op het vlak van onder andere: informatie en signalisatie, reglementen, parkeergelegenheid, zorg voor het milieu ...
 - verblijfsmogelijkheden in de omgeving: natuurcentrum, campings, bungalowparken, jeugdherbergen, trekkers hutten, gastenkamers, budgetverblijven, hoeve- en plattelandstoerisme ...
- 8 Een aantal verblijfsformules bespreken.
- verblijfsformules: campings, bungalowparken, jeugdherbergen, trekkers hutten
 - elementen ter bespreking:
 - soorten, bijvoorbeeld bij campings
 - voorzieningen
 - troeven
- 9 Informatie verzamelen omtrent de besproken verblijfsformules en een verblijf kunnen reserveren.
- informatiebronnen
 - reservaties
- 10 Een verblijf reserveren.
- 11 Vormen van actieve recreatie bespreken.
- vormen: fietsen en wandelen in de natuur, roeien, kajakken ...
 - elementen van bespreking:
 - basisprincipes van fiets- en wandelroutes
 - lokale wandelroutes en Grote Routepaden (GR)
- 12 Aan de hand van een kaart een fiets- of wandelroute kunnen volgen. Zelfstandig kaartgebruik

- 13 Toeristische kaarten en gidsen kunnen vergelijken Verschillende types van kaarten en gidsen, naar keu- vanuit het stand punt van de toerist als consu- ze ment.

DIDACTISCHE WENKEN

Zie ook punt 3: Algemene Pedagogisch-didactische wenken en de inleiding op de wenken bij het thema Kusttoerisme.

Bij (3) wordt verwezen naar landschapsvormen die in de **derde graad** uitvoerig worden besproken. De leraar moet daar in ieder geval rekening mee houden en zich hier beperken tot wat strikt nodig is om dit thema verder te kunnen uitwerken.

Waar mogelijk probeert de klasgroep het vakoverschrijdend thema Milieueducatie te integreren. Als de school kiest voor het vak Milieuleer in het complementaire gedeelte, zijn er vooral hier mogelijkheden zat voor horizontale verbanden.

(4) Hier kan aandacht worden geschonken aan de wijze waarop de mens heeft ingegrepen op het landschap en - als daar informatie over bestaat - waarom en hoe men de natuur aan de natuur teruggeeft door de tekenen van menselijk ingrijpen weer teniet te doen.

(7) Samen met het vak Communicatietechnieken kunnen de leerlingen in groepjes van twee of meer een natuurgebied bespreken en voorstellen aan de anderen. Er moet voor zeer verschillende werkvormen worden gekozen: commentaar bij bewegende beelden, interviewtechniek, spreken bij powerpointvoorstelling, enz.

(9) en (10) zijn doelstellingen die oefening vergen: theorie alleen kan niet volstaan. Samenwerking met Communicatievaardigheden is hier een must.

Laat de leerlingen zelf zoeken welke informatie relevant is voor de consument. Wat is onontbeerlijk? Wat vinden ze zelf interessant en waarom?

Deel 2: Natuurtoerisme in de wereld

(in principe bedoeld voor het eerste trimester van het tweede leerjaar van de tweede graad)

De overkoepelende leerplandoelstellingen uit 4.0 moeten aan dit thema gekoppeld worden.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

14 De begrippen safari en trekking uitleggen.	• safari (uitbreiding: soorten)• trekking
15 Een aantal natuurlijke attractiefactoren van een gekozen bestemming opnoemen en bespreken.	• safaribestemming in Afrika• verband klimaat/weer en vakantie (o.m. reisplanning kledij, e.d.)• natuurlijk kader: strand, meren, gebergte, nationale parken, fauna en flora
16 Een safaribestemming bespreken.	• het land van bestemming (op wereld kaart)• nationale parken in de betreffende regio• belangrijkste steden in de regio

- 17 Het transport naar de gekozen bestemming bespreken.(uitbreiding)
- vliegtuigreizen:
 - onderscheid charter- en lijnvlucht
 - gegevens op een vliegtuigbiljet
 - bagageregeling
 - ...
 - huurwagen
- 18 De voornaamste kenmerken van specifieke verblijfsvormen in verband met safarireizen opnoemen.
- lodges
 - restcamps
 - ...
- 19 De belangrijkste reisformaliteiten voor een gekozen bestemming in Afrika toelichten.
- de voornaamste persoonsdocumenten, zoals internationale reispas, visum, toeristenkaart ...
 - vaccinaties en vaccinatiebewijzen, specifiek voor Afrika
- 20 De invloed van het natuurtoerisme op de situatie van de bevolking en van het milieu kritisch bespreken.
- milieulast
 - voor- en nadelen voor de lokale bevolking: inkomsten, contacten, verstoring van eigen gewoonten, de economie van het land ...

DIDACTISCHE WENKEN

Zie ook punt 3: Algemene Pedagogisch-didactische wenken en de inleiding op de wenken bij het thema Kusttoerisme.

Waar dat kan, moet men hier het vakoverschrijdend thema Gezondheidseducatie betrekken: aanleiding kan zijn een vaccinatieprogramma voor wie op safari gaat of het persoonlijke hygiënebeleid voor wie aan een trekking deelneemt.

Zowel voor safari's als voor trekkings biedt de National Geographic Channel (of andere) ruime mogelijkheden om leerlingen te leren vanuit het Engels de commentaar om te zetten in helder Nederlands. Loutere verslaggevings-oefeningen maar ook eenvoudige oefeningen voor het formuleren van kritische commentaar is al mogelijk in het 4de leerjaar.

Doelstelling (17) is uitbreiding: de problematiek komt als zodanig pas in de derde graad ter sprake, maar indien de leraar het nuttig acht kunnen hier enkele aspecten aan bod komen. Het is aangewezen dit te overleggen met de collega van de derde graad.

4.4 Thema 4: Cultuurhistorisch toerisme en citytrips

- De overkoepelende leerplandoelstellingen uit 4.0 moeten aan dit thema gekoppeld worden.
- Een excursie naar een Belgische streek naar keuze is verplicht, evenals een citytrip.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

1 Motieven voor cultuurtoerisme op noemen.

2 Enkele voorbeelden geven van cultuurhistorische bestemmingen en ze bondig toelichten.

3 Via verschillende kanalen informatie verwerven betreffende een opgegeven cultuurhistorische bestemming.

4 Een gekozen cultuurhistorische bestemming situeren op kaart en er een routeschema voor opstellen, rekening houdend met diverse transportmiddelen.

5 Van ten minste twee verschillende soorten cultuurhistorische bestemmingen de voornaamste bezienswaardigheden bespreken.

LEERINHouden

Analyse van de behoeften/vraag:

- historische gebouwen
- musea
- tijdelijke tentoonstellingen
- evenementen
- gastronomie/folklore
- technische realisaties

Soorten cultuurhistorische bestemmingen:

- kunststeden
- vreemde culturen
- bedevaartsoorden
- gastronomische streken
- archeologische sites
- industrieel archeologische sites
- bouwkundig-technische bezienswaardigheden
- stadsplannen en kaarten
- gidsen
- lopende en geplande culturele evenementen
- begeleiding ter plaatse
- bestemmingen naar keuze
- kaartlezen
- routeschema's
- diverse transportmiddelen:
 - auto
 - autocar (rondreizen)
 - trein
 - vliegtuig
- Twee soorten bestemmingen naar keuze bespreken:
 - soort
 - attractiefactoren: zowel natuurlijk kader als cultuurhistorisch aanbod

- bereikbaarheid
 - verblijfsmogelijkheden
- 6 De toeristische uitbouw van de besproken cultuurhistorische centra toelichten. Organisatie van het toerisme:
- incoming
 - inseeking
 - outgoing
- Toegankelijkheid van de centra
- 7 Een stadsplan of siteplan kunnen lezen en gebruiken.
- Stadsplan
 - plattegrond
 - kaarten voor openbaar vervoer
 - schaalberekening
 - structuur van een stad: wijken, functies, stratenpatroon, en dergelijke
- 8 Voor ten minste twee verschillende cultuurhistorische bestemmingen de gevolgen van het toerisme bespreken.
- impact op de lokale cultuur
 - impact op cultuurhistorische monumenten
 - mogelijke oplossingen voor problemen door het toerisme veroorzaakt
- 9 Een aantal begrippen in verband met cultuurhistorisch toerisme kunnen toelichten. Begrippen als: cultuurhistorisch toerisme, citytrip, en dergelijke
- 10 In staat zijn actuele trends inzake cultuurtoerisme en citytrips te volgen. Informatiekanalen die voor de toerist als consument interessant kunnen zijn, bijvoorbeeld gangbare tijdschriften en meer gespecialiseerde literatuur
- 11 Een cultuurhistorische wandeling uitstippelen.
- Routebeschrijving
 - bezienswaardigheden
 - tijdschema
 - eten, drinken, verpozing

DIDACTISCHE WENKEN

Zie ook punt 3: Algemene Pedagogisch-didactische wenken en de inleiding op de wenken bij het thema Kusttoerisme.

De vaardigheden in verband met cultuurhistorisch toerisme en citytrips zijn vergelijkbaar. Daarom zijn er geen afzonderlijke doelstellingen voor uitgeschreven. Leraren die beide onderdelen afzonderlijk willen behandelen, bijvoorbeeld om ze te kunnen koppelen aan een concrete excursie, kunnen dat gerust doen. De vaardigheden komen dan meerdere malen aan bod, telkens in een nieuwe, levensechte context.

De doelstelling betreffende begrippen staat met opzet niet vooraan in de reeks: het is immers niet de bedoeling een woordenschatles te geven. De leerlingen leren de begrippen door er veel mee geconfronteerd te worden. Op het einde moeten ze wel in staat zijn de begrippen op een eenvoudige manier toe te lichten.

Het spreekt vanzelf dat voor dit thema de samenwerking met de leraar Kunst- en Cultuur een must is.

Als er één thema is, tijdens hetwelk historische vaardigheden kunnen worden ingeoeffend, dan wel hier. Daar moet dan ook uitdrukkelijk voor gekozen worden.

Leerlingen kan hier geleerd worden op een realistische wijze het programma op te stellen voor een citytrip of een kunsthistorische reis. Opdat ze naast het belangrijke teamwerk ook elk voor zich sturing van de eigen werkzaamheden aan de dag moeten leren leggen, kiest elke leerling daartoe een Europese stad uit, waarvoor hij een meerdaagse uitstap plant van de transportmogelijkheden over de bezienswaardigheden tot en met de faciliteiten betreffende het uitgaansleven. Zo mogelijk wordt er ook (vanuit consumentenstandpunt) budgettering aan gekoppeld. Zo mogelijk maken leerlingen gebruik van multimedia.

Gezien dit thema de 2de graad Toerisme afsluit, kan zulke oefening als een syntheseoefening beschouwd worden en een verre voorloper van de geïntegreerde proef waarmee ze in de 3de graad zullen worden geconfronteerd.

(3) Leerlingen gaan op zoek naar toeristische activiteiten binnen een (groot-)stad voor een welbepaalde doelgroep, bijvoorbeeld kinderen.

(10) Leerlingen trachten de manier te achterhalen waarop een (groot-)stad probeert aan te sluiten bij moderne culturele trends, los van het historische erfgoed.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

5 Evaluatie

- De evaluatie heeft als referentiekader de doelstellingen van het leerplan. Aangezien vele doelen wijzen op het verwerven van vaardigheden, zal de evaluatie procesmatig gericht zijn op de activiteit van de leerling, waarbij de vorderingen van de leerlingen belangrijker zijn dan het eindproduct.
- Alhoewel de evaluatie behoort tot de autonomie van de Inrichtende Macht van de school houden we toch een pleidooi voor permanente evaluatie; welomschreven taken van de leerlingen bieden hiervoor voldoende mogelijkheden. Bij gelijk welke vorm van evaluatie dient aandacht gegeven aan de persoonlijke inbreng en het zelfstandig werk van de leerling.

6 Minimale materiële vereisten

De lessen vinden in principe plaats in een vaklokaal (dat voor alle toeristische vakken gebruikt wordt), dat ruimte moet bieden en waar materiaal voorhanden is om simulaties uit te voeren (bv. mogelijkheid om telefoongesprekken te simuleren). De herschikking van banken moet snel en gemakkelijk kunnen verlopen. Dit lokaal kan het vaklokaal toerisme zijn.

In een multimediaruimte moet beschikbaar zijn: overheadprojector, video, eventueel andere audiovisuele middelen en computers met internettoegang, zodat de leerlingen gebruik kunnen maken van ict-mogelijkheden.

7 Bibliografie

Cursussen en tijdschriften

Travel College: Seminars for Travel Agents
Touriscoop – dossiers

Reisgidsen

Lonely Planet – reeks (E)
Insight Guide (E)
Cantecleer Kunstreisgidsen
Elmar
Lannoo
Capitool Reisgidsen
ANWB